

YARGI ORGANLARININ YOLSUZLUKLA MÜCADELESİ SIRASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hasan DURSUN*

Yolsuzluğun çok çeşitli tanımları yapılmaktadır. Ancak günlük yaşamda kullanılan yolsuzluk tabirinin sınırlarını tam olarak belirlemek mümkün olamamaktadır. Çünkü çoğu durumlarda, kullanılan yolsuzluk kavramının içeriğinde birbirine geçişler görülmektedir. Doktrinde en kapsamlı ve bütüncül yolsuzluk tanımı, Van Duyne tarafından yapılmaktadır. Van Duyne, yolsuzluk kavramının asgari unsurlarından hareketle şöyle bir tanım yapmaktadır: Yolsuzluk; karar alma sürecinde karşılaşılan bir uygunsuzluk veya bozulma olup, karar vericinin (özel sektörde veya kamuda), karar verme sürecinde, karar için aranan ölçütlerden, kararı haklı göstermeyecek bir takım çıkar ya da çıkar beklentileri veya çıkar sözü karşılığında ayrılmaya rıza göstermesidir (Van Duyne, s. 22).

Kanımca, Van Duyne'nin son derece isabetli bir şekilde yaptığı yolsuzluk tanımından uygulamada oldukça yaygın bir şekilde yanlış anlaşılan iki husus açıklığa kavuşmaktadır. Bunlardan birincisi, zimmet ve ihtilas suçlarının karar verme olgusuyla ilgisi bulunmadığından, yolsuzluk olarak değil hırsızlık olarak adlandırılmasının daha doğru olacağıdır. İkincisi ise, vermiş olduğu kararlardan ötürü kimseye hesap verme yükümlülüğü altında bulunmayan kral, diktatör gibi kimselerin yapmış olduğu yasa dışı işlerin yolsuzluk olarak değil, hırsızlık olarak adlandırılmasının daha doğru olacağıdır. Çünkü bu kimselerin vermiş olduğu kararların haklı olup olmadığı tartışılmamakta ve karar için aranan ölçüt veya ölçütsüzlüğü yine bu kimseler oluşturmaktadır (Karş. Van Duyne, s. 24).

Yolsuzluk konusunda yapılacak analizlerde gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta da organize suç gerçeğidir. Yolsuzluk ile organize suç arasında ayrılmaz bir bağıntı bulunduğu ve organize suç grupları,

* Planlama uzmanı. (Bu makalede ileri sürülen görüşler DPT'yi bağlamaz. Yazarın kişisel görüşleridir.)

yolsuzluğa başvurmadan faaliyetlerini yürütemeyeceğinden organize suç bertaraf etmeye yönelik önlemler alınmadan, yolsuzlukla etkin mücadele edilebilmesi mümkün değildir. Bundan da öte, mafya tipi çoğu organize suç organizasyonlarının teşkil+at şemasında gizli bir şekilde “yolsuzluğa bulaştıran” ve “yolsuzluğa bulaşmış” kadroları bulunmaktadır. Yolsuzluğa bulaştıran kadrosunda bulunan kimse organize suç aile üyelerinin güvenliğini sağlama ile tutuklanma, soruşturma ve cezalandırmadan bağışıklığını temin etmek üzere polis ve kamu görevlilerine rüşvet vermekte, onları satın almakta, yıldırmakta, onlarla müzakerelerde bulunmakta ve onları kandırmaktadır. Mafya tipi suç organizasyonlarının organizasyon şemalarında gizli bir şekilde belirlenen “yolsuzluğa bulaştıran” görevi, “yolsuzluğa bulaşmış” görevi gibi enformel bir pozisyonudur ve bu görev, organize suç ailesindeki eleman, şef, patron yardımcısı, hatta patron tarafından bile yerine getirilebilmektedir (Cressey, s. 36-37).

Yolsuzluğa bulaştıran kadrosunun bulunduğu hallerde, en az bir kişi bu görevi yapmaktadır. Ayırksı durumlarda ise, en fazla iki organize suç grubu için bir tane yolsuzluğa bulaştıran görevini yapan kimse bulunmaktadır. Yolsuzluğa bulaştıran, bağlı olduğu organize suç grubunun belli bir coğrafi bölgedeki yolsuzluk faaliyetlerini yürütmektedir. Bununla birlikte, yaygın olarak bir organize suç grubunda birden fazla yolsuzluğa bulaştıran kimse bulunabilmektedir. Örneğin; bu kimselerden bazıları polis veya il genel meclisi gibi devletin bazı kurumlarını yolsuzluğa bulaştırma işiyle uğraşmakta, diğer birisi, Tekel idaresi gibi başka kamu kurumu görevlilerinin etik değerlerini zayıflatarak onları kandırmaya uğraşmakta, başka birisi ise hakim, savcı ve diğer adalet personelinin yolsuzluğa bulaştırarak işlerini kolay yürütebilme peşinde koşabilmektedir. Kişinin hangi kamu kurumunda tanıdığı olmasına göre yolsuzluğa bulaştıran kimselerin rolleri değişebilmektedir. Bazı durumlarda ise bir “baş yolsuzluğa bulaştıran” kimse bulunmakta ve bu kimse diğer yolsuzluğa bulaştıran kimselerin faaliyetlerine eşgüdüm sağlamaktadır. Yolsuzluğa bulaştıran görevine atanan kimselerin görevi kalıcı olmamakla birlikte oldukça uzun bir süreyi kapsadığı söylenebilir (Cressey, s. 37)

Organize suç grupları; yolsuzluğa bulaştıran kadrosunun sayısına eş olarak “yolsuzluğa bulaşmış” kadrolarına da sahip bulunmaktadır. Genel olarak bir organize suç grubu ailesi; aileye nasıl ki şef, muhasebeci, özel şoför seçip alırken belli bir takım yöntemleri uyguluyorsa “yolsuzluğa bulaşmış” görevine de adam alırken aynı yöntemi izlemektedir. Bununla birlikte “yolsuzluğa bulaşmış” görevine atanan kimse, atandığı organize suç grubunun üyesi konumunda bulunmamakta, sadece o ailenin iş bölümü açısından önem kazanmaktadır. Bazı durumlarda ise organize suç ailesi, kendine “yolsuzluğa bulaşmış” kadrosuyla kişi almamakta, yolsuzluğa

bulaştıran kimse veya kimselerin yardımıyla bazı kişi veya kişileri çeşitli kamu kurumlarına yerleştirmektedir. Bu tip kişilerin sahibi, kendisini işe yerleştiren organize suç ailesidir (Cressey, s. 37).

Genel olarak gittikçe artan oranda sınırı aşan faaliyet göstermeye başlayan suç organizasyonları konusunda, halkın da son yıllarda dikkati, yolsuzluk üzerinde toplanmaya başlamıştır. Suç organizasyonları yolsuzluğa bulaşmış, bozulmuş kamu görevlilerinin yardımıyla düzgün ve ihtiyatlı bir şekilde faaliyetlerini yürütmektedirler. Bu durum yalnızca demokrasiye artan oranda bir tehdit oluşturmakla kalmamakta, aynı zamanda uluslararası ticari faaliyetlere de artan oranda bir zarar oluşturmaktadır. Ancak, organize suçun demokrasiye ve uluslararası ticarete verdiği zarar, genellikle yazarlar tarafından eşanlı olarak incelenmemiştir. Bundan da öte, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Amerikan Devletleri Organizasyonu (OAS), Avrupa Birliği (EU), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşlar sadece kamu görevlileri ile yasal şirketler veya işadamları arasındaki yolsuzluk konusuna eğilmişlerdir. Daha da dikkat çekici olan husus ise, yapılan bu çalışmalarda yasal iş dünyasının resmi yolsuzluk konusundaki rolü ve sorumluluğu konusunda yeterli dikkat ve özenin harcanmaması olgusudur. Paranın yazı ve tura kısmı gibi birbirinden ayrıştırılması imkansız olan yolsuzluk ve organize suç, söz konusu kuruluşlar tarafından gerek önlem temelinde gerekse araştırma temelinde sanki birbirinden ayrı olgular gibi ayrı ayrı incelenmiştir (Passas, s. 42).

Bu incelemede önce, yargının yolsuzlukla etkin mücadelesi için gerekli olan koşullar konusunda genel bir bilgi verilecek, daha sonra ise Türkiye’de, yargı organlarının yolsuzlukla mücadelesi sırasında karşılaştığı sorunlara ve çözüm yollarına değinilecektir.

I. GENEL OLARAK

Bir ülkenin gönence kavuşabilmesi için; firma, yurttaş ve hükümet arasındaki uyumsuzlukları çözecek, kanun ve diğer mevzuattaki belirsizlikleri giderecek ve kurallara zorla uyulmasını sağlayacak olan kurumsal mekanizmalara gereksinim vardır. Toplumlar; uyumsuzlukları çözebilmek için resmi veya gayri resmi (enformel) bir çok mekanizma geliştirmişlerdir. Bununla birlikte söz konusu mekanizmalardan hiç biri resmi yargı kadar önemli değildir. Çünkü yalnızca yargı organı; kararlarının uygulanmasını sağlamak üzere meşru zorlayıcı otoriteye sahiptir ve yine sadece yargı organı yasama ve yürütme faaliyetlerinin hukuka uygun olup olmadığını belirleyebilir. Yargının yasama ve yürütmeye ilgili ilişkileri yargıyı yegane önemli bir konuma sokmaktadır. Yargı; yasama ve yürütmenin kararlarının hukuka uygun olup olmadığını denetlediğinden ve kararlarıyla sağlıklı

bir iş hayatı ve siyasi ortam oluşturulmasına büyük katkı sağladığından sürdürülebilir kalkınmayı sağlama bakımından özgün bir güç konumunda bulunmaktadır (World Development Report, 1997, s. 100).

Sürdürülebilir kalkınmaya en çok zarar veren hususların başında yolsuzluk gelmektedir. Bir ülkede yolsuzluk katlanılabilir bir seviyeye getirilmeden sürdürülebilir kalkınmayı elde etmek ham bir hayalden öteye gidemez. Yolsuzlukları katlanılabilir bir seviyeye indirme bakımından, yargı önemli bir konumda bulunmaktadır. Ancak, yargının yolsuzluklara karşı etkin bir mücadele verebilmesi için yargının kendisi şu üç koşulu bünyesinde eşanlı olarak taşıması gerekir. Bunlar; yargının bağımsızlığı, yargı kararlarının uygulanmasını sağlayacak nitelikte yargının infaz gücünün bulunması ve yargının etkin bir organizasyona sahip olmasıdır (Karş. World Development Report, 1997, s. 100).

Yargının, diğer devlet organlarından bağımsız olması söz konusu üç koşuldan en önemlisi olanıdır. Yargının yasama ve yürütmeye ilişkisinin boyutu ne olursa olsun, sanayileşmiş bütün ülkeler ve ekonomik olarak az gelişmiş bir çok ülke, anayasal hükümleri yorumlayıp uyguladığı ve yürütmenin hukuka aykırı işlemlerinde yargıya hesap verdiği için yargıya güven duymaktadır (World Development Report, 1997, s. 100).

Bununla birlikte bir çok ülkede yargı bağımsızlığına gölge düşüren çok sayıda uygulamalara rastlanılmakta ve hiç bir ülkenin yargısı, yargı kararlarını etkisiz kılmak için siyasiler tarafından girişilecek çabalara karşı bağımsızlığa sahip bulunmamaktadır. Yasama organı ve yürütme, kendi yargılarını dizginleyebilmek için çok değişik yollara başvurabilmektedirler. Bu konuda çok sayıda örnek gösterebilmek mümkündür;

a. İdari işlemlere karşı açılan bir davanın duruşmasından bir saat önce, Malta'daki üst bir mahkemenin yargıçları görevlerinden uzaklaştırılmıştır.

b. Geçmiş Pakistan hükümetleri sık sık yargıçları geçici olarak atamışlardır. Yargıçların görev teminatının olmaması, yargıçlar üzerinde siyasal baskı kurulabilmesi için uygun bir mekanizma oluşturmuştur.

c. Ukrayna Anayasası, yargının yürütmeden bağımsız olduğunu bildirmesine rağmen, yargıçlara konut tahsis edilmesi işini ağırlıklı olarak yerel yönetimlerin takdirine bırakmıştır. Yargıçlar, yerel yönetim görevlilerinin kararlarının iptali yoluna giderlerse, iptal kararı veren yargıçların ev talepleri bilinçli olarak geciktirilmektedir. (World Development Report, 1997, s. 100).

Yargının yolsuzluklarla mücadelesinde etkinliğini sağlayacak bir başka koşul, yargı kararlarının uygulanma yetisidir. Uygulamada bunun anlamı;

devletin diğer organlarının, mahkeme hizmetlerini görebilecek nitelikte personel istihdamı, çekişmeli mala el koyacak, yönetecek ve davada haklı çıkana teslim edecek, kısacası, mahkeme kararının icra edilmesini sağlayacak şekilde gerekli kaynağı, yargıya tahsis etmesini gerektirir. Bununla birlikte çoğu ülkelerde yargı kararlarının icra yetisi kısıtlanmaktadır. Örneğin; Polonya’da icra memurları mahkeme tarafından değil Adalet Bakanlığı tarafından işe alınmaktadır. Polonya’nın yargıçları yeterli ve makul oranda etkin bir konumda bulunmasına rağmen, artan dava sayısı oranında icra memurları işe alınamadığından dolayı yargı kararlarının infaz kabiliyetinde yavaşlık ve sık sık etkinsizlikle karşılaşmaktadır (World Development Report, 1997, s. 100).

Yargının yolsuzluklarla mücadelesinde etkinliğini sağlayacak son koşul, yargının organizasyon etkinliğinin sağlanmasıdır. Yargının kurumsal etkinliğe kavuşması, davaların hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulması açısından yaşamsal bir önem taşımaktadır. Bir davanın sonuçlandırılması Brezilya ve Ekvator’da ortalama olarak bin beş yüz günü bulmasına rağmen, Fransa’da ortalama olarak sadece yüz günde sonuçlandırılmaktadır. Davaların uzun sürmesi uyuşmazlığın çözümündeki işlem maliyetini artırmakta ve gizli güç olarak, hak arayanların yargıya başvurmamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte yargının kurumsal etkinliğinin olmamasından dolayı davaların uzun sürmesi; yargının bağımsızlığı ve yargı kararlarının uygulanma yetisi koşullarından daha az bir öneme sahiptir. Yargı hantal ve maliyetli bir şekilde işlese de, eğer yurttaşlar, yargı kararlarının adil olduğu yönünde inanca sahipse, o ülkenin yargı sisteminin güvenilirliği vardır (World Development Report, 1997, s. 100).

II. YARGI ORGANLARININ YOLSUZLUKLA MÜCADELE EDERKEN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Yargı organları, yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında diğer suç türlerine kıyasla çok fazla güçlüklerle hatta zaman zaman başa çıkılamaz durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yargı organlarının yolsuzlukla mücadele ederken karşılaştığı güçlükler oldukça çok boyutlu olmasına rağmen; söz konusu güçlükleri siyasal, yasal ve uygulama güçlükleri olarak üçe ayırabilmek mümkün görülmektedir (Bertossa, s. 103).

2.1. Siyasal Güçlükler

Türkiye’de yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında yargı organlarının baş başa kaldığı en büyük siyasal güçlük; milletvekillerine tanınan cezai kovuşturma ve soruşturma bağıışıklığıdır. Sorun yaratan husus;

Anayasa'nın 83. maddesinin 2. fıkrasının birinci tümcesidir. Bu tümceye göre; seçimden önce veya sonra bir suç işlediği iddia edilen bir milletvekili, meclis kararı olmadıkça tutulamamakta, sorguya çekilememekte, tutuklanamamakta ve yargılanamamaktadır.

Diğer yandan, başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluğunun araştırılmasıyla ilgili meclis soruşturması da yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarına büyük güçlük çıkarmaktadır. Konuyla ilgili Anayasa'nın 100. maddesine göre, başbakan veya bakanlar hakkında ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılabilenekte, meclis gerekli gördüğü takdirde ilgiliyi yüce divana sevk etmekte, yüce divana sevk kararı ancak üye tam sayısının salt çoğunluğu ile alınmaktadır.

Yargı organlarının yolsuzlukla mücadele ederken karşılaştığı diğer bir güçlük; yolsuzluk soruşturmasına uğrayan siyasilerin veya siyasi partilerin özel bir güce sahip olmalarıdır. Özellikle iktidar partisinin veya iktidar partisine yakın kimselerin yolsuzluk soruşturması daha da güçleşmektedir. Çünkü iktidar partisi veya iktidar partisine yakın olan siyasiler, özellikle kamu kurumlarını kendi kontrolleri altında bulundurmakta, bu durumdan faydalanarak yolsuzluk delillerini kolaylıkla karartabilmektedirler (Bertossa, s. 103).

Yargı organlarının yolsuzlukla mücadelesi sırasında karşılaştığı diğer sorun; yukarıda kısaca anlatıldığı gibi özellikle yürütmeye karşı hakimlerin bağımsızlığı ve teminatının bulunmaması ile bazı hakimlerin dürüst, onurlu ve cesur olmamasıdır. Bu tip vasıflara sahip olmayan hakimler; *"verilen talimatların yerine getirilmesi"* veya *"mesleğinde yükselme olgusuna"* yolsuzluk soruşturma ve kovuşturulmasının doğru bir şekilde sonuca kavuşturulmasından daha fazla olarak önem verebilmektedirler (Bertossa, s. 103).

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaşılan diğer bir önemli güçlük; soruşturma ve kovuşturmayı yürüten hakim ve savcıların haksız ithama maruz kalmalarıdır. Soruşturma ve kovuşturmayı yürüten hakim ve savcılar; belirli bir partinin kuklası, belirli bir partinin düşmanı, belirli bir siyasi kimsenin maşası, belirli bir siyasinin düşmanı veya belirli bir ideolojinin adamı (komünist, faşist vb.) olarak yaftalanabilmektedir. Yargıç ve savcılara yöneltilen bu suçlamalar tamamen hayal ürünü olsa bile, *"çamur at izi kalsın"* misali, yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarının selameti zarar görmektedir (Karş. Bertossa, s. 103).

Yolsuzluk fiil ve eylemlerine bulaşanların yaptıkları kirli işlere ülke çıkarı anlayışıyla yaklaşılmaması, yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarına önemli ölçüde sekte vurmaktadır. Kirli işlere bulaşanlardan özellikle siyasiler; ülkeyi yabancı rekabete karşı koruduklarını, ülkeye istihdam

olanağı sağladıklarını iddia edebilmektedir. Yine yolsuzluk suçlarından dolayı sanık konumunda bulunan kimseler; üzerlerine atılı olan suçları yurttaşların ortak iyiliği veya ülkenin zenginleşmesi amacıyla işlediklerini savunabilmektedir. Daha açık bir deyişle kirli işlere bulaşanlar, *“ne yaptüksak, ülke için yaptık”* deme cüretini gösterebilmektedir (Karş. Bertossa, s. 103).

Kanımca, Türk siyasetinin finansmanının saydam usullere bağlanamaması da yolsuzlukla mücadele açısından önemli güçlükler doğurmaktadır. Siyasi partiler tek başlarına veya koalisyon ortağı olarak işbaşına geldiği hallerde partilerinin organizasyon ve seçim masraflarını karşılayan kişilere ihale veya başka bir takım çıkarlar sağlayabilmekte ve böylece derinleşen yolsuzluğa karşı mücadele daha da zorlaşmaktadır.

Son olarak, kamu kesiminde işe alınma ve görevde yükselme için nesnel ölçütlerin bulunmaması ve iktidar parti veya partilerinin, kendi siyasi düşüncelerine yakın kimseleri işe alması veya yükseltmesi yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmasını güçleştirmektedir.

2.2. Normatif Güçlükler

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaşılan normatif güçlükleri anayasal ve yasal güçlükler olarak ikiye ayırmak mümkündür.

2.2.1. Anayasal Güçlükler

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaşılan önemli bir anayasal güçlük; Anayasa'nın 129. maddesinin son fıkrasıdır. Bu fıkra göre memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması istisnalar dışında idari merciin iznine tabi tutulmuştur.

Anayasa'nın 38. maddesinin 6. fıkrasındaki *“ceza sorumluluğunun şahsi olması”* ilkesi ile 7. fıkrasındaki *“genel müsadere cezası verilemez”* ilkesi organize suç ve yolsuzlukla etkin mücadele açısından zafiyet doğurmaktadır. Yine Anayasa'nın 38. maddesinin son fıkrasında ifade edilen vatandaşın suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemeyeceği kuralı yolsuzlukla etkin mücadelenin önünde bir engel oluşturmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapması (Anayasa m. 148) ve asker kişilerin askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçların askeri yargı tarafından görülmesi (Anayasa m. 145) yolsuzlukla etkin mücadele verilmesini güçleştirmektedir.

2.2.2. Yasal Güçlükler

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaşılan en büyük yasal güçlük; devlet sırrı ve ticari sırrın somutlaştırılamamış olması, banka sırrı ve müşteri sırrı gibi kavramların ise mevcudiyetini sürdürmesidir. Türk Ceza Kanunu'nun 132. maddesinde; devletin güvenliği veya iç veya dış siyasi menfaatleriyle ilgili bilgi ve belgelerin devlet sırrı niteliğinde olduğu zımnen tanımlanmakta, Bankalar Kanunu'nun 22. maddesinde ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 35. maddesinde banka ve müşteri sırrından bahsedilmekte, Türk Ticaret Kanunu'nun 57 ve 64. maddelerinde ticari sır kavramına yer verilmektedir. Devlet sırrı, ticari sır, banka müşteri sırrı kavramları her ne kadar yasalarda düzenlense de somutlaştırılamadığı ya da kaldırılmadığı için bir çok yolsuzluk fiil ve eylemleri bu kavramların içerisine sokulabilmekte, bu yüzden yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarından gerekli sonuç elde edilememektedir.

Sanıkların sıfatına ve görevine tabi olarak işlenen görev suçlarının soruşturma ve kovuşturmalarının izne tabi tutulması yolsuzlukla mücadeleyi güçleştirmektedir. Bu konuda çok sayıda örnek vermek mümkündür. Örneğin; 2.12.1999 tarih ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'la; memur ve diğer kamu görevlilerinin görev suçlarında soruşturma yapılması için izin koşulu aranmaktadır. Yine, 18.1.1972 tarih ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 153. maddesinde; noterlerin, görevinden doğan veya görevi sırasında işledikleri suçlarından dolayı kovuşturma yapılabilmesinin Adalet Bakanlığı'nın iznine tabi olduğu belirtilmiştir.

Yine işlenen bir takım suçların soruşturma ve kovuşturulmasının özel soruşturma ve kovuşturma usullerine tabi tutulması, yargılama birliğini bozmakta, dolayısıyla yargının yolsuzlukla etkin bir mücadele vermesini güçleştirmektedir. Bu konuda da çok sayıda örnek bulabilmek mümkündür. Örneğin; 4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 53. maddesiyle; YÖK başkan ve üyeleri, üniversite rektörleri, fakülte dekanları ve öğretim elemanlarının görev suçlarının soruşturulması, özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi tutulmaktadır. Yine, 18.1.1972 tarih ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 154. maddesinde; suç işlediği öne sürülen noter için özel kovuşturma ve soruşturma usulü öngörülmektedir.

4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde çıkar amaçlı suç örgütünün son derece karmaşık bir şekilde tanımlanması ve ancak belli nitelikteki suçları işlemek üzere yapılan birleşmelerin çıkar amaçlı suç örgütü olarak kabul edilmesi, yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarına büyük zorluklar çıkartmaktadır. 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesine göre "*Doğrudan veya*

dolaylı biçimde bir kurumun, kuruluşun veya teşebbüsün yönetim ve denetimini ele geçirmek, kamu hizmetlerinde, basın ve yayın kuruluşları üzerinde, ihale, imtiyaz ve ruhsat işlemlerinde nüfuz ve denetim elde etmek, ekonomik faaliyetlerde kartel ve tröst yaratmak, madde ve eşyanın azalmasını ve darlığını, fiyatların düşmesini veya artmasını temin etmek, kendilerine veya başkalarına haksız çıkar sağlamak, seçimlerde oy elde etmek veya seçimleri engellemek maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak suretiyle yıldırma veya korkutma veya sindirme gücünü kullanarak suç işlemek için örgüt kuranlara veya örgütü yönetenlere veya örgüt adına faaliyette bulunanlara veya bilerek hizmet yüklenenlere sadece bu nedenle üç yıldan altı yıla kadar; örgüte üye olanlara iki yıldan dört yıla kadar ağır hapis cezası verilir” denilmektedir.

Kara para aklama konusunda temel mevzuat olan 4208 sayılı Kanun’un kara parayı ve kara para aklama suçunu son derece dar bir şekilde tanımlaması da yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarına büyük güçlük çıkartmaktadır. 4208 sayılı Kanun’un 2. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinin alt bentlerinde kara para;

1. 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun’undaki,
2. 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanun’undaki,
3. 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun’undaki,
4. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Hakkında Kanun’undaki,
5. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 359. maddesinin (b) fıkrasındaki,
6. 4389 sayılı Bankalar Kanun’unun 22. maddesinin (4) numaralı fıkrasındaki,
7. 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 47. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinin (1) ila (7) numaralı alt bentlerindeki,
8. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından tasfiyeye tabi tutulan bankalara dair iflas ve konkordatoya ilişkin olarak 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’nun 333. maddesindeki,
9. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’ndaki Devletin Şahsiyetine Karşı İşlenen Cürümler ve aynı Kanun’un 179, 192, 264, 316, 317, 318, 319, 322, 325, 332, 333, 335, 339, 341, 342, 345, 350, 403, 404, 406, 435, 436, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 504, ve 506. maddelerindeki,

Fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen para veya para yerine geçen her türlü kıymetli evrakla, mal veya gelirleri veya bir para biriminden

diğer bir para birimine çevrilmesi de dahil, sözü edilen para, evrak, mal veya gelirlerin birbirine dönüştürülmesinden elde edilen her türlü maddi menfaat ve değer olarak tanımlanmıştır.

Kara para aklama suçu ise 4208 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde *"Türk Ceza Kanunu'nun 296. maddesinde belirtilen haller haricinde, bu maddenin (a) bendinde sayılan fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen kara paranın elde edenlerce meşruiyet kazandırılması amacıyla değerlendirilmesi, bu yolla elde edildiği bilinen kara paranın başkalarınca iktisap edilmesi, bulundurulması, elde edenlerce veya başkaları tarafından kullanılması, kaynak veya niteliğinin veya zilyet ya da malikinin değiştirilmesi, gizlenmesi veya sınır ötesi harekete tabi tutulması veya bu hareketin gizlenmesi, yukarıda belirtilen suçların hukuki sonuçlarından failin kaçmasına yardım etmek amacıyla kaynağının veya yerinin değiştirilmesi veya transfer yoluyla aklanması veya kara paranın tespitini engellemeye yönelik fiiller"* şeklinde tanımlanmıştır.

2.3. Uygulama Güçlükleri

Türk Ceza Kanunu; 64. maddesinde asli iştirak, 65. maddesinde ise ferî iştirak şeklini kabul etmiş ve iştirak hallerini tahdidi olarak düzenlemiştir. Ceza Hukuku'nda geçerli olan kıyas yasağı kuralı gereğince Kanun'da gösterilen iştirak şekilleri dışındaki diğer iştirak şekilleri cezasız kalmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen iştirak şekilleri çağcıl gelişmelere uygun olmadığı gibi, organize suçla etkin mücadele etmek için de yeterli değildir.

19.4.1990 tarih ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 14. 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı Kara Para Aklanmasının Önlenmesi Kanunu'nun 7. ve 30.7.1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesinde; ancak sanık mahkum olduğunda mal varlığının zoraltımına karar verileceğinin belirtilmesi, bir başka deyişle yolsuz mal varlığının ceza davası yoluyla devlete intikal etmesinin öngörülmesi, yolsuzlukla etkili mücadeleyi güçleştirmektedir.

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında etkin bir ceza indirimi veya muafiyeti mekanizmasının öngörülmemesi de, yolsuzlukla mücadeleyi güçleştirmektedir.

Kıyı (off shore) bankacılığına veya kıyı merkezlerinde veya ülkede paravan şirket kurulmasına müsaade edilmesi, yolsuzlukla mücadeleyi olumsuz olarak derinden etkilemektedir (Karş. Bertossa, s. 104).

Avukat, noter gibi bir takım profesyonel meslek sahiplerinin mali işlerde bile sır tutma yükümlülüğü altında bulunması, yolsuzlukla mücadeleyi güçleştirmektedir. Profesyonel meslek mensuplarının bu tip ayrıcalıklara sahip olması, yargıcı, yolsuzlukla mücadele ederken güçsüz bir konumda bırakmaktadır (Karş. Bertossa, s. 104).

III. YARGI ORGANLARININ YOLSUZLUĞA KARŞI ETKİN BİR MÜCADELE VEREBİLMESİ AMACIYLA ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

3.1. Siyasal Önlemler

a. Milletvekili Bağışıklığının Yeniden Düzenlenmesi

Yolsuzluğa ve organize suça karşı alınması gereken en önemli siyasal önlem; Anayasa'nın 83. maddesinin 1. fıkrasının yenilenmesi, 2. fıkrasının ise daraltılmasıdır. Anayasa'nın yasama dokunulmazlığı başlıklı (Bu arada Anayasa'nın 83. maddesinin başlığının hatalı olduğunu ifade etmek gerekir. Çünkü yasama dokunulmazlığı parlamenter bağışıklığının bir kolunu teşkil eder. Parlamenter bağışıklığının diğer kolunu yasama sorumsuzluğu oluşturur. Anılan 83. maddede yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığını beraberce düzenlediği için başlık hatalıdır. "*Milletvekili Bağışıklığı*" olarak başlığın düzeltilmesi gerekir.) 83. maddesinin 1. fıkrasında parlamenter bağışıklığının bir görünümü olan yasama sorumsuzluğu ilkesi düzenlenmektedir. Bu fıkra göre, "*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanı'nın teklifi üzerine meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamaz*". Bu fıkra eleştirilmesi gereken husus, parlamenterin meclis içerisinde kullandıkları sözlerin meclis dışında tekrarlanmasının o oturumdaki Başkanlık Divanı'nın önerisi üzerine meclis kararıyla yasaklanabilmesidir.

Yasama sorumsuzluğu ilkesi ile milletvekilinin, konuşma ve düşünce özgürlüğünün mutlak bir şekilde sağlanarak, görevini gereği gibi yapması amaçlanmıştır. Bu açıdan milletvekilinin mecliste ifade ettiği görüşlerini meclis dışında yaymaktan yasaklanabilmesi, sınırlarının belirsizliği ve keyfi kullanıma açık olması nedenleriyle yasama sorumsuzluğu ilkesini zedeler. Bu fıkra dayanılarak bir milletvekilinin örneğin yolsuzluk konusunda verdiği önemli bir bilgiyi meclis dışında açıklaması yasaklanabilir. Böyle bir durumun ise kamu oyunun gerçekleri öğrenme hakkını zedeleyeceği ve yolsuzlukla mücadeleyi zorlaştıracığı açıktır. Çünkü, bazı durumlarda yolsuzluğun ortaya çıkarılması, yolsuzluk yapanların mahkum olmasından daha iyi bir şekilde yolsuzlukla mücadeleye katkı sağlar. Bu

açılardan temsili demokrasinin en önemli kurallarından birisi olan yasama sorumsuzluğu ilkesi alabildiğince genişletilmeli, milletvekilinin mecliste ileri sürdüğü düşüncelerin dışarıda açıklanması, ancak bir takım nesnel kısıtlara tabi olarak (örneğin; üçüncü şahısların kişilik haklarını koruma gibi) sınırlandırılmalıdır.

83. maddesinin 2. fıkrasında, seçimlerden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin, meclisin kararı olmadıkça tutulamayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı ve yargılanamayacağı belirtilmektedir. Bu hüküm, yolsuzluk ve bu arada organize suçla mücadeleleyi zafiyete düşürmektedir. Bir organize suç grubunu, sokak çetesinden ayıran özelliklerden birisi, anılan grubun siyasilerle bağlantıya geçerek kendi faaliyetlerine göz yumulmasını temin etmektir. Dolayısıyla nüfuz sahibi siyasilerle bağlantı kurmaksızın, organize suç gruplarının, faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütebilmeleri mümkün değildir. Bu çerçevede yolsuzluk ve organize suçla mücadelenin etkin olabilmesi için organize suçun siyasi uzantılarının kolay bir şekilde yargı önüne çıkartılabilmesi yaşamsal derecede önem taşımaktadır. Yasama dokunulmazlığı müessesesi nedeniyle organize suç gruplarına destek veren milletvekili kolaylıkla yargı önüne çıkartılamamakta, dolayısıyla bazı organize suç faaliyetlerinin failleri cezazı kalabilmektedir. Daha somut bir deyişle, meclisin çoğu durumlarda siyasal dürtülerle dokunulmazlık dosyalarını rafa kaldırması nedeniyle, yolsuzluk ve organize suçla mücadele zafiyete uğramaktadır.

Son yıllarda İtalya'nın yolsuzluk ve organize suçla karşı verdiği mücadelede başarılı olmasının temel nedenini, yasama dokunulmazlığının sınırlandırılarak, organize suç gruplarının yasamadaki uzantılarını kolaylıkla yargı önüne çıkartılması oluşturur. Bu açılardan Anayasa'nın 83. maddesinin 2. fıkrası değiştirilerek; milletvekiline sadece *"tutulmama ve tutuklanmama"* dokunulmazlığı sağlanmalı, diğer durumlarda milletvekili ile yurтта eşit koşullarda bulunmalıdır.

b. Meclis Soruşturması Usulünün Kaldırılması

Anayasa'nın 100. maddesi gereği; bakanların görevleriyle ilgili suçları, meclis soruşturması yoluyla araştırılmakta ve soruşturma sonucunda, ilgili bakanın Yüce Divan'a sevk edilmesine meclisçe karar verilebileceği belirtilmektedir. Sadece işbaşında bulunan bakanların görev suçları meclis soruşturması yoluyla belirlenmemekte, görevinden ayrılmış olan bakanların görev suçları bile, meclis soruşturması yoluyla saptanmaktadır.

Yargı organlarının yolsuzluğa karşı etkin bir mücadele verebilmesi için kanımca, Anayasa'nın 100. maddesinin kaldırılarak meclis soruşturması

usulünün terk edilmesi gerekir. Bir kere, meclisin yürütme üzerinde yargısal nitelikte denetim yolu diyebileceğimiz bu usul, uygulamada kimi durumlarda bakanların yolsuzluğunu ortaya çıkarmak amacıyla değil, bakanların yolsuzluklarını örtmek için kullanılmaktadır. Hatta bu yol öyle partizanca amaçlarla kullanılmaktadır ki, benim iktidarımın bakanının yolsuzluğunu örtersen ben de senin iktidarının bakanının yolsuzluğunu örterim şeklinde pazarlıklara bile neden olabilmektedir. İkincisi, bakan dahi olsa herkesin yargılanma hakkı bulunmaktadır. Meclis soruşturması sonucu Yüce Divan'a sevk edilmeyen bakan, vicdanen huzursuz olabilir ve Yüce Divan'da yargılanarak beraat etmek isteyebilir. Ayrıca, Yüce Divan'a gönderilmeyen bakan hakkında, toplum masumiyet duygusu duymayabilir. Bu açıdan hukukun üstünlüğü ve insancıl açıdan herkese yargılanma hakkının tanınması mutlak bir gerekliliktir. Son olarak, bakan hakkında meclis soruşturması ya bakan hakkında bir iddiaya ya da meclis araştırması sonucunda ortaya konan olgulara dayanılarak yapılır. Bakan hakkında ortaya atılan iddiaları veya olguları meclisin yerine ceza mahkemelerinin değerlendirmesi daha yerinde olacaktır. Çünkü ceza mahkemelerinde her şey her şeyle ispat edilebilir ve hiç bir şey kesin delil oluşturamaz. Daha somut bir deyişle, iddia veya olguları daha geniş bir şekilde değerlendirme olanağı bulunan ceza mahkemelerinin bakanı yargılaması daha yerinde olacaktır.

c. Siyasetin Finansmanının Saydam Hale Getirilmesi

Mark Hanna adlı Amerikalı bir politikacı, (ölm. 1904) siyasette iki şey çok önemlidir; birisi para, diğerini ise şu anda hatırlamıyorum! diyerek siyasette paranın önemini son derece veciz bir şekilde ifade etmiştir.

Yargının yolsuzluğa karşı etkin bir mücadele verebilmesi amacıyla siyasetin finansmanı mutlak bir şekilde saydamlaştırılmalıdır. Türkiye, siyasetin finansmanını saydamlaştıramadığından, siyasetin finansmanını sağlayanlar ile siyasetçilerin finansman sağlayıcılarına sunduğu çıkarlar arasındaki çıkar ilişkisi ortaya çıkartılamamakta, bir çok yolsuzluk olayları karanlıkta kalmaktadır.

Siyasetin saydam hale getirilmesi için alınması gerekli önlemleri en genel hatları ile şu şekilde ortaya konulabilir;

a. Bir adayın seçim kampanyasında harcayabileceği para miktarına üst bir tavan getirilmesi (örneğin; en yüksek devlet memuru aylığının azami üç katı vb.) ve getirilen tavanı aşmayacak ölçüde adaya bağış ve yardımda bulunacakların ilan edilmesi gerekir. Böylelikle seçimden önce adaya bağış ve yardım yapanlar ile seçimden sonra adayın, bağış ve yardımcılarına sağlayacağı çıkarlar arasında ilişki kolaylıkla ortaya çıkartılabilir.

b. Siyasal partilerin masrafları organizasyon ve seçim masrafları olarak ikiye ayrılmalı ve söz konusu masrafların mali kaynakları farklı hükümlere tabi tutulmalıdır. Siyasal partinin organizasyon masrafı, sadece o partinin parti üyeleri tarafından karşılanmalıdır. Bu çerçevede, Anayasa'nın siyasi partilerle ilgili hükümlerinde değişikliğe gidilerek siyasal partilerin özel menfaat gruplarından (şirketlerden, parti üyesi olmayan kişilerden) bağış almaları ve diğer çıkar ilişkisine girmelerinin yasaklanması gerekir. Diğer yandan, bir partiye hazine yardımı yapılırken o partinin en son milletvekili seçimlerinde hangi oranda oy aldığına göre yardım yapılmaktan kaçınılması, siyasal partilere seçimlerde yapılacak hazine yardımı, seçime katılmaya hak kazanan tüm siyasal partiler arasında eşit bir şekilde üleştirilmelidir.

c. Son olarak; siyasi partilerin malvarlıklarını ve gelir gider hesaplarını denetleme işi, ağır bir iş yükü altında bulunan Anayasa Mahkemesi'nden alınarak partilerin teşkilatlarının bulunduğu il ve ilçe mahkemelerine devredilmelidir.

d. Kamuda İşe Alma veya Görevde Yükselmenin Nesnel (Objektif) Ölçütlere Bağlanması

Kamu kesiminde işe alma veya görevde yükselme için yeterli nesnel ölçütler bulunmamakta ve özellikle iktidarda bulunan siyasiler; kamu kurumunda işe adam alırken veya kamu görevlilerini görevde yükseltirken kendi akrabalarını (nepotizm) veya dost veya arkadaşlarını (kronizm) veya kendi siyasal yandaşlarını (partizanlık) tercih edebilmektedirler. iktidar parti veya partilerinin, kendi siyasi düşüncelerine yakın kimseleri işe alması veya yükseltmesi yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarını güçleştirmektedir.

Anayasa'nın 70. maddesinin 2. fıkrasında; kamu hizmetine alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez denilmiş, 128. maddesinin son fıkrasında ise “*Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir*” şeklinde bir hükme yer verilmiş, buna karşın uygulamada, gerek kamu görevine atanmada gerekse kamu görevlisinin göreve yükseltilmesinde yaygın bir şekilde akraba, eş, dost ve parti yandaşlarını kayırma olgusuyla karşılaşmıştır.

Yargının yolsuzluklara karşı etkin mücadele verebilmesi amacıyla gerek kamu görevine alınmada gerekse kamu görevlisinin üst düzey görevlere atanmasında özne değerlendirilmeleri yok denilecek seviyeye getirecek nesnel kriterlere mutlak bir gereksinim bulunmaktadır. Gerek kamu görevine alınma gerekse üst düzey görevlere atanmada yeterli nesnel ölçütler olmadığı için kimi durumlarda siyasetçi ve bürokrat el birliği ile yolsuzluk

yapabilmekte, bazen ise siyasetçinin yaptığı yolsuzluk kanıtları, kayırmacılık yoluyla göreve gelmiş bürokratlar tarafından karartılabilmektedir. Bu durumun ise yolsuzlukla mücadeleyi ne kadar zorlaştırdığı ortadadır.

Kamu görevine atanma veya görevde yükseltmeyi tarafsız bir şekilde sağlayabilmek için kanımca şöyle bir yol izlenmelidir. Kamu görevine alınma işi sadece Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin yapacağı sınav sonucu olmalı, işe alacak kuruma herhangi bir inisiyatif (örneğin; sözlü sınav) tanınmamalıdır. Sözlü sınavın mutlaka yapılması gereken mesleklerde ise (örneğin; TRT spikerliği) dışarıdan konunun uzmanlarından oluşan bir kurul oluşturulmalı, sınavı o kurul yapmalıdır. Görevde yükselmede ise kamu görevlisine sadece bulunduğu makam veya mevkiden bir üst makam veya mevkie çıkma hakkı verilmeli, üst makam veya mevkie çıkma hakkı ise ya kurum tarafından yapılacak test usulü yazılı sınavdan başarılı not alanlara ya da Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi'nin açacağı yöneticilik kursunu başarı ile bitirenlere verilmelidir.

e. Yargıçların Tam Bir Şekilde Bağımsızlığı ve Tarafsızlığını Sağlayacak Düzenlemeler Yapılması

Türkiye'de yargıç bağımsızlığı tam olarak sağlanamadığından yolsuzluklara karşı etkin mücadele verilememektedir. Özellikle ucu siyasilere dokunan yolsuzları etkin bir şekilde ortaya çıkarmak ve soruşturabilmek kahramanlık gerektirmektedir. Çünkü Türkiye'de siyasilere, beğenmediği yargıçların özlük haklarını olumsuz etkileyebilecek bir takım mekanizmalara sahiptirler. Kanımca, yargıçların, yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarını etkin bir şekilde ortaya çıkaramadığı, dolayısıyla kahramanlık yapamadığı için suçlanması da yerinde değildir. Çünkü hiç kimseden görevini yaparken kahramanlık göstermesi beklenilemez. Bu çerçevede, yargının yolsuzlukları etkin bir şekilde soruşturma ve kovuşturabilmesi için yargıç bağımsızlığı ve tarafsızlığını sağlayacak önlemler alınmasına mutlak bir gereksinim bulunmaktadır.

Yargıçların bağımsızlığı ve tarafsızlığı iki açıdan değerlendirilmek durumundadır. Bunlardan ilki öznel (subjektif) açıdan bağımsızlıktır. Öznel açıdan bağımsızlık; yargıcın kişisel anlamda önyargısız ve tarafsız olmasını gerektirir. Yargıçların önyargısız ve tarafsız olmasını temin için; yargıçlar, gerek adaylık gerekse meslek içinde eğitim ve öğretime tabi tutulmalı ve belirli bir bilinç düzeyine ulaştırılması gerekir. Diğeri ise nesnel (objektif) açıdan bağımsızlıktır. Nesnel açıdan bağımsızlık; yargıcın her türlü kuşkudan uzak olacak biçimde gerekli güvencelere kavuşması anlamına gelir. Yargıçların nesnel yönden tarafsızlığını sağlamak üzere Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun, Hakimler Yüksek Kurulu'na dönüştürül-

mesi, Hakimler Kurulu'nda Adalet Bakanı ve Müsteşara yer verilmemesi, yargıçların rızası alınmadan savcılığa geçirilmesi yoluna gidilmemesi, yargıçların Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilatı'nda geçici veya sürekli istihdamına yer verilememesi, daha somut bir deyişle, Adalet Bakanlığı, kürsü yargıcına ihtiyaç duymayacak tarzda profesyonel uzmanlardan oluşan bir yapıya kavuşması, yargıçların özlük işlerinin Hakimler Kurulu tarafından düzenlenmesi ve Hakimler Kurulu'nun yönetsel ve mali açılardan özerk bir yapıya kavuşturulması gerekir (Karş. TÜSİAD, Yargılama Düzeninde Kalite, 1998, s. 28 vd.).

3.2. Normatif Önlemler

3.2.1. Anayasal Önlemler

Yolsuzluğa ve bu arada yolsuzluğun bir türü olan organize suça karşı yargının etkin mücadele verebilmesi amacıyla anayasal bir takım tedbirlerin alınması kaçınılmaz gözükmektedir. Aşağıda bu tedbirlere ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

a. Organize Olarak İşlenen Suçlarda Cezai Sorumluluğun Ortak Olması

Organize suça karşı 1994 yılında yayımlanan Napoli Siyasal Bildirgesi ve Küresel Eylem Planı'na uyum sağlamak açısından Anayasa'nın 38. maddesinin 6. fıkrasında ifade edilen *"ceza sorumluluğu şahsidir"* ilkesinden sonra gelmek üzere *"ancak suçun organize bir şekilde işlendiği durumlarda ceza sorumluluğu ortaktır"* ilkesinin ilave edilmesi yerinde olacaktır. Suçun organize bir şekilde işlendiği durumlarda ceza sorumluluğunun şahsi olduğu ilkesi çerçevesinde, yalnızca suçu icra eden kimse veya kimselerin cezalandırılması adalet duygusuna uygun değildir. Çünkü kişi veya kişiler mensup olduğu suç organizasyonunun hedefini gerçekleştirmek için suç işlemekte, dolayısıyla o suçun arkasında anılan organizasyon bulunmaktadır. Yine ceza sorumluluğunun şahsi olması yüzünden suç organizasyonları tam anlamıyla çökertilememektedir. Bir başka deyimle anılan ilke yüzünden güvenlik görevlileri yalnızca suçu işleyenler üzerinde yoğunlaşmakta, suç organizasyonunun diğer mensuplarının bilinmesi halinde bile anılan kimselerin o suçtan cezai bir sorumluluklarının olmaması nedeniyle güvenlik görevlileri diğer mensuplar üzerinde odaklanamamaktadırlar. Bu açılardan bir organize suç grubu mensubunun işlediği bir suç için o grubun diğer mensupları sorumlu tutulacak olursa organize suç gruplarının çökertilmesi kolaylaşacak ve kişilerin organize suç gruplarına katılımı büyük ölçüde engellenecektir.

b. Genel Müsadere Cezası Verilemez İlkesine İstisna Tanınması

Yolsuzluğa ve organize suçla karşı yargının etkin bir mücadele verebilmesi amacıyla alınması gereken başka bir anayasal tedbir; yine, Napoli Siyasal Bildirgesi ve Küresel Eylem Planı'na uyum sağlamak açısından anayasanın 38. maddesinin 7. fıkrasında ifade edilen “genel müsadere cezası verilemez” ilkesinin başına “suç organizasyonlarının malvarlıkları hariç” ibaresinin ilave edilmesidir. Uluslararası toplum, organize suçla karşı etkin mücadele etmek amacıyla ülkelere suç organizasyonlarının tüm malvarlıklarını ellerinden alacak düzenlemelerin yapılması tavsiyesinde bulunmaktadır. Bir organize suç grubunun malvarlığı anılan grubun faaliyetlerini yürütebilmek açısından her şey olduğundan, uluslararası toplum, suç organizasyonlarının malvarlıklarının ellerinden alınmasını, anılan organizasyonlarının çökertilmesini sağlamak açısından neredeyse olmazsa olmaz koşul (conditio sine qua non) olarak görmektedir.

c. Bir Tüzel Kişilik Mensubu Tarafından Tüzel Kişilik Adına ve/veya Yararına Olarak İşlenen Suçlarda İlk Amirin Cezai Sorumluluğa Tabi Tutulması ve Tüzel Kişiyi Para Czası Verilmesi

Yolsuzluğa ve diğer suçlara karşı etkin mücadele verilebilmesi amacıyla alınması gereken tedbirlerden birisi, Anayasa'nın 38. maddesine bir fıkra ilave edilerek, bir tüzel kişilik mensubu tarafından tüzel kişilik adına ve/veya hesabına işlenen suçlarda, suç failinin ilk derece amirinin cezai sorumluluğunun olduğunun belirtilmesidir. Anayasa'nın 38. maddesine ilave edilecek fıkra şu şekilde olmalıdır: “Suçun tüzel kişilik adına ve/veya hesabına işlenmesi halinde suç failinin ilk derece amirinin cezai sorumluluğu saklıdır”. Bu hükümden sonra ilgili kanunlarda değişikliğe gidilerek suç failinin, yolsuzluğun işlenmesine katılmayan ilk derece amirine hapis cezası öngörülmelidir.

Tüzel kişilik adına ve/veya hesabına işlenen suçlarda suç failinin ilk derece amirinin cezai sorumluluğuna gidilmesi yolsuzlukla etkin mücadeleye katkı sağlayabileceği gibi yolsuzluk olaylarının daha kolay bir şekilde ortaya çıkmasına da katkı sağlayabilecektir. Yolsuzluğun işlenmesine katılmayan tüzel kişiliğin ilk derece amiri, kendisi için öngörülebilecek cezadan, tüzel kişilikte kendisine bağlı olarak çalışan elemanların yolsuzluk yapmamaları için tamim, genelge gibi soyut iç düzenleyici işlemler yayımladığını ileri sürerek kurtulamamalıdır. İlk derece amiri, söz konusu cezadan ancak, kendisine bağlı tüzel kişilik elemanlarının yolsuzluk yapmamaları için her türlü objektif dikkat ve özen vazifesini yerine getirdiğini veya her türlü dikkat ve

özen vazifesini yerine getirirse bile yine de o tüzel kişilik elemanının veya elemanlarının yolsuzluk yapacağını kanıtlayarak kurtulabilmelidir.

Ayrıca, Anayasa'nın 38. maddesine bir başka fıkra ilave edilerek, tüzel kişilikte çalışan her hangi bir kişi tarafından tüzel kişilik yararına işlenen suçlarda tüzel kişiye para cezası verileceği öngörülmelidir. Bu hükümden sonra ilgili kanunlarda değişikliğe gidilerek, sadece tüzel kişiliği temsil etme veya tüzel kişilik adına karar alma yetkisine sahip olanlar tarafından tüzel kişilik lehine işlenen yolsuzluk suçlarında değil, herhangi bir tüzel kişilik elemanı tarafından tüzel kişilik yararına işlenen yolsuzluk suçlarında da tüzel kişiye para cezası öngörülmesi gerekir. Çünkü, herhangi bir tüzel kişilik elemanı tarafından da tüzel kişilik lehine yolsuzluk suç veya suçlarının işlenebilmesi olanaklıdır.

d. Kamu Görevlilerinin Yargılanmasında İzin Şartının Kaldırılması

Yolsuzluğa ve organize suça karşı alınması gereken diğer bir anayasal tedbir, Anayasa'nın 129. maddesinin 6. fıkrasının değiştirilmesidir. Bu fıkra ya göre memurlara ve diğer kamu görevlilerine karşı ceza kovuşturması açılabilmesi için idarenin izin vermesi gerekmektedir. Bu hüküm yalnızca kamu görevlileri ile vatandaşlar arasında anayasanın 10. maddesinde düzenlenen yasa önünde eşitlik ilkesini ihlal etmekle kalmamakta, yolsuzluğa yardım ve yataklık eden kamu görevlilerinin yargılanmasında da büyük sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Organize bir suç grubunu, sokak çetesinden ayıran husus; organize suç grubunun, faaliyetlerine göz yumulmasını temin etmek için kamu görevlileri ya da siyasetçiler ile çıkar ilişkisi içerisine girmesidir. Bu açıdan bir organize suç grubu, faaliyetlerini daha kolay bir şekilde yürütebilmek için ya siyasetçilerle ya da kamu görevlileri ile mutlaka bir çıkar ilişkisine girer. Ancak Anayasa'nın 129. maddesinin 6. fıkrasının; çetelerle yolsuz ilişkisi içerisine giren kamu görevlilerinin etkin bir şekilde yargılanmasını engellediği açıktır. Organize suç gruplarıyla çıkar ilişkisine girerek işgal edilen kamu görevlilerinin etkin bir şekilde yargılanabilmesi ve böylece suç organizasyonlarının faaliyetlerini etkisizleştirebilmek açısından anayasanın 129. maddesinin son fıkrasının *"memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, hiç bir idari merciin iznine tabi tutulamaz"* şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır.

e. Adli Yargının Önündeki Anayasal Engellerin Kaldırılması

Yolsuzluk ve organizmeye karşı yargı tarafından etkin bir mücadele verilebilmesi amacıyla adli yargının önündeki anayasal engeller de kaldı-

rılmalıdır. Adli yargının önündeki anayasal engellerin başında, Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla bazı kişileri yargılama yetkisine sahip olması (Anayasa m. 148) gelir. Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yetkisine sahip olması; doğal yargıç ve yargılama birliği ilkesine aykırı düşmekte; bunun yanında, farklı yargılama düzenlerine sahip olan kişilerin yolsuzluğu birlikte gerçekleştirdikleri durumlarda, yolsuzluk faillerinin farklı yargılama düzenini oluşturan mahkemelerde yargılanması sonucunu doğuracağından ve böylece olayın bütünlüğünün bozulmasına yol açacağından yolsuzlukla mücadeleyi de etkisizleştirmektedir. Bu açıdan Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapma yetkisi kaldırılarak, Yüce Divan sıfatıyla yargılanacak kimselerin adli yargılama düzenine tabi olmaları esası kabul edilmelidir.

Adli yargının önündeki diğer bir anayasal engeli, yolsuzluğa askeri ve sivil kimselerin beraberce bulaştığı durumlarda, sivil şahsın adli yargıda, askeri şahsın ise askeri yargıda yargılanması oluşturur. Örneğin; askeri bir ihalede askeri personele rüşvet veren sivil şahıs, adli yargıda, askeri şahıs ise askeri yargıda yargılanır. Mevcut hukuk sisteminin; değişik yargı düzenine tabi kimseler tarafından birlikte gerçekleştirilen bir suç, değişik yargı düzenlerine tabi tutması, bilime ve ceza yargılamasındaki çağcıl gelişmelere aykırıdır. Çünkü bir suçun değişik kişiler tarafından ortak bir şekilde işlendiği durum, ceza yargılamasında objektif bağlantı olarak kabul edilmekte; objektif bağlantı bulunan hallerde davaların farklı yargı düzenlerine tabi tutulması ise objektif bağlantının doğasına aykırı görülmektedir. Bir başka deyimle objektif bağlantı halinde davanın sanıklarının hiç bir şekilde birbirinden ayıramayacakları (indivizibilite) esası benimsenmektedir (Fazla bilgi için bkz., Erem, s. 111). Bu açılardan bir suçun farklı yargılama düzenine tabi değişik sanıklar tarafından işlendiği durumlarda, sanıkların işgal ettiği mevki veya makama bakılmayarak bütün sanıkların tek bir yargı düzenine (adli yargıya) tabi tutulması; birçok yolsuzluk ve organize suç olaylarının ortaya çıkartılması ve anılan davaların hızlı görülmesi bakımlarından yaşamsal derecede önem taşımaktadır. Bu çerçevede suçun adli ve askeri yargı düzenine tabi kişiler tarafından birlikte işlendiği durumlarda adli yargının yetkili olmasını öngören anayasal bir sistem getirilmelidir.

f. Vatandaşın Geri Verilmezliği Kuralının Değiştirilmesi

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarına güçlük çıkaran son husus; vatandaşların işlenen bir suç nedeniyle yabancı ülkeye geri verilmezliği kuralıdır. Anayasa'nın, 7.5.2004 tarih ve 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'la Değişik 38. maddesinin son fıkrasında "*Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmanın*

gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşı, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez” denilmektedir.

Günümüzde yolsuzluk, kara para aklama faaliyetleri ve organize suçlar gittikçe uluslararası bir boyut kazanmış, uluslararası boyut kazanan bu faaliyetlere karşı etkin mücadele verebilmek için vatandaşların suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez kurallarından vazgeçilmesi gerekmektedir. Uluslararası eğilim; ulus devletler tarafından sayılacak belirli suçlar dışında (örneğin; sırf siyasi suç, askeri suç vb.) diğer tüm suçlarda vatandaşın suç sebebiyle suçun işlendiği ülkeye iade edilmesi yönündedir. Bu açıdan anayasanın 38. maddesinin son fıkrasının kaldırılarak, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda, vatandaşın hangi suçlar nedeniyle yabancı ülkelere verilemeyeceği gösterilmeli, sayılmayan suçlarda ise vatandaşın suç sebebiyle yabancı ülkeye iade edileceği esası getirilmelidir. Böyle bir yola gidilirse, Türkiye, örneğin; yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında, milletlerarası adli yardım ve suçluların iadesi mekanizmalarından daha kolay bir şekilde yararlanacak; böylelikle, yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarını daha etkin bir şekilde yürütme olanağına kavuşacaktır.

3.2.2. Yasal Önlemler

Bu kısımda, yargının yolsuzluğa karşı etkin bir mücadele verebilmesi amacıyla alınması gerekli yasal önlemler üzerinde durulacaktır.

a. Sır Konusunda Düzenleme Yapılması

Yolsuzluğa karşı alınması gerekli yasal tedbirlerden en önemlisi; saydamlık ve herkesin hukuka bağlı olması ilkeleri çerçevesinde mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılmasıdır (Van Duyne, s. 54-57). Saydamlık prensibinin Türkiye’de karşılaştığı en büyük engel; devlet ve ticari sırların somutlaştırılamamış, banka ve müşteri sırlarının ise mevcudiyetini sürdürüyor olmasıdır. Türkiye’de yapılan kimi yolsuzluklar sır kavramının içerisine sokulmakta ve yaygın bir gizlilik kültürü bulunmaktadır. Gizlilik kültürü ile etkin bir mücadele verebilmek amacıyla devlet ve ticari sır kavramları somutlaştırılmalı ve mevzuatta gereksiz yere sır teşkil eden hususlar (müşteri ve banka sırrı vb.) ayıklanmalıdır. Aşağıda konu hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Yargı organlarının yolsuzluğa karşı etkin mücadele verebilmesinin önündeki en büyük engellerden birisi, devlet sırrı kavramının son derece geniş bir şekilde tanımlanmış, bir başka deyişle, somutlaştırılamamış olmasıdır. Gerçekten de Türk Ceza Kanunu’nun 132. maddesinde devlet

sırrı; devletin güvenliği veya iç veya dış siyasi menfaatleriyle ilgili bilgi ve belgeler şeklinde zımnen ancak oldukça geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasi menfaati gibi kavramlar son derece belirsiz bir görünüm arz etmekte, içeriğini belirlemekte büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Daha somut bir deyişle, söz konusu kavramların içeriği zaman ve mekana göre değişebildiği gibi, yorumlayanların anlayışına göre de farklı olabilmektedir. Kuşkusuz en çağcıl ülkelerde bile devlet sırrı kavramı bulunmaktadır. Ancak çağcıl ülkelerin hiçbirisi, kendi devlet sırrını Türkiye kadar geniş bir şekilde tanımlamamıştır. Bu açıdan, yolsuzluğa karşı etkin bir mücadele verilebilmesi için devlet sırrı kavramının yeniden belirlenmesi ve tanımının somutlaştırılmasına mutlak bir gereksinim bulunmaktadır.

Yargı organlarının yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaştıkları diğer bir sorun; ticari sır kavramının belirsiz olması, daha doğrusu tanımlanmamış olmasıdır. Örneğin; Türk Ticaret Kanunu'nun 57, 64, 358 ve 363. maddelerinde ticari sırlar konusunda çeşitli hükümlere rastlanılmakta; ancak, nelerin ticari sır olduğu somut bir şekilde gösterilememektedir. Ticari sırrın, sadece işletme veya şirketin fikri ve sınai haklarını koruyacak şekilde yeniden tanımlanması, yolsuzlukların ticari sır kavramının içerisine sokulmasını önleyecek ve yolsuzlukların kolaylıkla ortaya çıkartılmasına katkı sağlayacaktır.

Yargı organlarının yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaştıkları diğer bir önemli sorun; Türkiye'de banka ve müşteri sırrı kavramlarının oldukça geniş bir şekilde uygulanmasıdır. Örneğin; 18.6.1999 tarih ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 22. maddesinin 8. bendinde, bankaların mensupları ve diğer görevlilerinin, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri bankalara veya müşterilerine ait sırların, bu konuda kanunen açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklanamayacağı, bu yükümlülüğün görevden ayrılmalarından sonra da devam edeceği, bu madde hükmüne aykırı davrandığı tespit edilen kişiler için bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezasına hüküm olunacağı, banka ve müşterilerine ait sırları açıklayan üçüncü kişiler hakkında da aynı cezaların uygulanacağı ifade edilerek ticari sır ve müşteri sırrı kavramlarına olabildiğince geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Bankalar Kanunu'nda yer alan bu hüküm, yolsuzluklara karşı etkin mücadele verebilmek amacıyla mali kurumların da saydam olmasını isteyen çağcıl akımlara aykırı düştüğü gibi, ceza hukukunun temel ilkelerine de aykırılık taşımaktadır. Her şeyden önce, sır kapsamına nelerin girdiği somut bir şekilde gösterilmemiştir. Sır kapsamına nelerin girdiği somut bir şekilde gösterilmeden, belirsiz bir şekilde, banka veya müşterilerine

ait sırlardan bahsedilmesi, ceza hukukunda geçerli olan kanuni tipiklik ilkesine aykırılık oluşturur. Söz konusu ilke gereği; suçun yasal unsurları, değişik yorumlara meydan vermeyecek ölçüde açık ve kesin bir şekilde belirtilmelidir.

Çağcıl ülkeler, yolsuzluğa karşı etkin mücadele verebilmek amacıyla mevzuatlarından banka ve müşteri sırrı kavramını atmaya başlamışlar ve banka ve müşteri ile ilgili korunması gereken bir takım hukuki yararları, Kişisel Verilerin Korunması Yasası'nda düzenlemeye başlamışlardır. Bu çerçevede kanımca, mevzuattan banka ve müşteri sırrı kavramları çıkarılmalı, banka ve müşterilerle ilgili korunması gereken hukuki menfaatler, çıkarılması gerekli olan kişisel verilerle ilgili yasaya konulmalıdır. Daha somut bir deyişle, sadece banka ve müşterinin mali ve iktisadi gücü ile itibarını kapsayan hususlar, hukuksal korumaya değer görülerek, çıkarılması faydalı olacak kişisel verilerin korunması ile ilgili yasaya konulması gerekir.

b. İzin Şartının Kaldırılması

Kanun koyucu, failin durumu ve vasfını dikkate alarak, fail hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmasını izne bağlayabilmektedir. Bu konuda çok sayıda örnek bulmak mümkündür. İzin koşulunu öngören, 4483 sayılı yasadan yukarıda bahsedildi. Başka bir takım yasalarda da yargılama yapılabilmesi için izin koşulu öngörülebilmektedir. Örneğin; Kamu İktisadi Teşebbüsleri Personel Rejimi'nin düzenlenmesi hakkındaki 399 sayılı Kanun hükmünde kararnamenin 11/d maddesinde; kamu iktisadi teşebbüsü genel müdürü ve yönetim kurulu üyelerinin görevlerini icra sırasında işledikleri suçlardan dolayı yargılanmalarının ilgili bakanının iznine tabi olduğu belirtilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere yolsuzluğa karşı en etkili yasal yöntem; saydamlık ve herkesin hukuka bağlı olması ilkeleri çerçevesinde mevzuatta gerekli düzenlemeleri yapmaktır. Görev suçu bile olsa, bir kamu görevlisinin yargılanabilmesi için izin şartının öngörülmesi herkesin hukuka bağlı olması ilkesine aykırılık taşır ve yolsuzlukla mücadeleyi zafiyete uğratar.

Bazıları, 19.4.1990 tarih ve 3628 sayılı Kanun'un 17. maddesi gereği, rüşvet, ihtilas ve zimmete para geçirme, görev sırasında veya görevinden dolayı kaçakçılık, resmi ihale ve alım ve satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarının açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçlarında veya bu suçlara iştirak etme halinde izin şartının öngörülmediği, dolayısıyla başka suçlarda (örneğin; görev suçlarında) izin şartının öngörülmesinin yolsuzlukla etkin mücadele açısından bir zafiyet doğurmayacağını iddia

etmektedir. Kanımca bu görüş doğru değildir. Bir kere, yolsuzluk suçları sadece 3628 sayılı Kanun'un 17. maddesinde sayılan suçlardan ibaret değildir. Türk Ceza Kanunu'nun 230. maddesinde düzenlenen görevi ihmal suçu ile 240. maddesinde düzenlenen görevin genel nitelikte kötüye kullanılması suçunun işlenmesi halleri de kimi durumlarda yolsuzluk teşkil edebilir. Bu gibi durumlarda, yapılan yolsuzlukların kovuşturma ve soruşturması için izin alınması gerekecektir ki, bu durumun yolsuzluğa karşı etkin mücadele verilmesini engelleyeceği açıktır. Diğer yandan, kamu görevlilerinin, yolsuzluk teşkil edebilen Türk Ceza Kanunu'nun 230 ve 240. maddesinde gösterilen suçları işledikleri zaman yargılanabilmeleri için izin şartının öngörülmesi; izin verilmediği durumlarda yapılan yolsuzlukların karanlıkta kalmasına yol açabilecek bir durum oluşturabilir. Böyle bir durumun ise yolsuzlukla mücadeleye katkı sağlamayacağı açıktır. Bu açıdan, muhakeme yapılması için izin şartı öngören tüm mevzuatın atılması yerinde olacaktır.

c. Yargılama Birliği Prensibine Getirilen Ayrıkşı Durumların Kaldırılması

Çeşitli yasalarla, bir kısım kişilerin işledikleri suçların kovuşturulması ve soruşturulması özel bir takım usullere tabi tutulmuştur. Konu hakkında yukarıda, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesi örnek olarak verilmişti. Başka bir takım yasalarda da işlenen suçların kovuşturma ve soruşturulması, özel bir takım usullere tabi tutulabilmektedir. Örneğin; 2.12.1999 tarih ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunu'nun 1. maddesinde memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı yargılanmalarının özel usule tabi olduğu belirtilmiş ve müteakip maddelerde söz konusu usulün ayrıntılı düzenlemesi yapılmıştır.

Yargılama birliği prensibi, elinde kuvvet bulunduranların kendilerine ayrı mahkeme istemelerine ve böylece içeriği aynı olan uyuşmazlıkların bir kısmının adliye içi, bir kısmının adliye dışı yargılama makamlarında çözülmesine engeldir. Örneğin; bir fiilin suç olup olmadığı, faile ceza verilmesi gerekip gerekmediği gibi sorunların çözümünde hem adliye içi hem de adliye dışı yargılama makamları yetkili olursa yargılama birliğinden uzaklaşmış olunur (Kunter, s. 148).

Bir takım kimselerin işledikleri suçların kovuşturma ve soruşturulmasında özel bir takım usul öngörülmesi; Kunter'in isabetli bir şekilde belirttiği üzere yargılama birliğine aykırıdır ve kaldırılması gerekir. Ayrıca, kanımca, bir takım suçların soruşturulmasının özel soruşturma usulüne tabi tutulması, yolsuzlukla etkim mücadeleyi de zafiyete uğratar. Yolsuzluğa

karşı en etkili yasal yöntem olan herkesin hukuka bağlı olması prensibi, herkesin genel ceza usulü kurallarına tabi olmasını da gerektirir. Eğer bir takım kişilerin işledikleri suçların kovuşturma ve soruşturmaları; adliye dışı idari yargılama makamları tarafından soruşturulursa, sanığın idari makamlar tarafından kayırdığı iddiasını gündeme getirebilecek ve böylece herkesin hukuka bağlı olması ilkesine uyulmadığı görüntüsü verilmiş olacaktır. Bu çerçevede, yolsuzlukla mücadelede büyük bir zafiyet doğuran, yargılama birliği ilkesine aykırı bir nitelik taşıyan bütün özel soruşturma ve kovuşturma usullerinin kaldırılması yerinde olacaktır.

d. Organize Suçun Tanımının Değiştirilmesi

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarına önemli ölçüde engel çıkaran başka bir husus; 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde, çıkar amaçlı suç örgütünün, konunun uzmanlarının bile zor anlayacağı şekilde son derece karmaşık bir şekilde tanımlanması ve çıkar amaçlı suç örgütünün oluşturulması koşulunun gerçekleşmesi için belirli bir takım suçları işlemek üzere bir araya gelme şartının aranmasıdır.

Yargıçlar; çıkar amaçlı suç örgütünün tanımının, ceza hukukunda geçerli olan kanuni tipiklik ilkesine aykırı bir şekilde yapılması (örneğin; örgütün ne olduğunun açıkça tanımlanmaması) nedeniyle hangi oluşumların çıkar amaçlı suç örgütü oluşturacağını saptamakta büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Diğer yandan, maddede, herhangi bir suçu işlemek üzere değil, belli suçları işlemek üzere yapılan birleşimler çıkar amaçlı suç örgütü olarak kabul edilmekte, bir başka deyişle suçlar arasında ayırım yapılmaktadır. Organize suç grubu elemanlarının mahkum edilebilmeleri için, yasada gösterilen fiilleri işlemek üzere bir araya geldiklerinin mahkemece kanıtlanması gerekecektir ki, söz konusu kanıtlama işinin ne kadar büyük bir külfet doğuracağı ortadadır.

Halbuki, Avrupa Komisyonu, organize suçu son derece basit bir şekilde tanımlamıştır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan organize suç tanımında, organize suçun ölçütleri, zorunlu ve seçimsel ölçütler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Organize suçun zorunlu ölçütleri şunlardır;

- a. Üç veya daha fazla kimsenin beraberce çalışması,
- b. Suç grubunun uzun veya belirsiz bir zaman dilimi için faaliyet göstermek üzere oluşturulması,
- c. Suç grubu elemanlarının ağır suçları işlediklerinden şüphe duyulması veya anılan elemanların suçlu bulunarak mahkum edilmeleri,

d. Suç grubunun amacının kâr ve/veya güç elde etmek olmasıdır.

Organize suçun seçimlik ölçütleri ise şu şekildedir;

a. Suç grubuna katılan kimselerin her birisinin kendisine özgü bir görevi veya rolünün bulunması,

b. Suç grubunun bazı çeşit iç disiplin ve kontrol araçlarına sahip olması,

c. Suç grubunun haraç toplamak için tehdit ve diğer etkili yöntemleri kullanması,

d. Suç grubunun yolsuzluk ve diğer yöntemlerle siyaset, görsel ve yazılı basın, kamu yönetimi, güvenlik görevlileri, yargı veya ekonomik üzerinde etkinlik sağlamaya çalışması,

e. Suç grubunun ticari veya benzeri bir yapılaşmasının olması,

f. Suç grubunun kara para aklama faaliyetiyle uğraşması,

g. Suç grubunun uluslararası düzeyde faaliyet göstermesidir (Adamoli ve diğerleri, s. 8-9).

Yargının yolsuzluklara karşı etkin bir mücadele vermesini sağlamak ve AB normlarına uyum açısından 4422 sayılı Kanun'un 1. maddesindeki çıkar amaçlı suç örgütü tanımının bütünüyle değiştirilerek, Avrupa Komisyonu'nun aradığı zorunlu ölçütlere uygun bir organize suç tanımı yapılmasına mutlak bir gereklilik bulunmaktadır. Ayrıca, yapılacak tanımda, suçlar arasında ayırım yapılmasından vazgeçilerek, hangi suçu işlemek üzere olursa olsun kanunda gösterilecek yasal tipiklik ilkesine uygun birleşmelerin organize suç olarak kabul edilmesi yerinde olacaktır.

e. Kara Para ve Kara Para Aklama Suçunun Tanımının Değiştirilmesi

Yolsuzluk ile kara para arasında sadece, yolsuzluktan elde edilen getirilerin aklanması şeklinde bir ilişkisi bulunmamakta, bunun yanında, kara para aklanmasının bir ülkenin mali, ekonomik ve sosyal hayatını bozması, yolsuz kılması suretiyle de bir ilişkisi bulunmaktadır.

Kara para ve kara para aklamayla ilgili temel mevzuat olan 4208 sayılı Kara Para Aklanmasının Önlenmesi Kanunu'nda kara para ile kara para aklama suçunun dar tanımlanması ve kara para aklama suçunun oluşabilmesi için özel bir kast (güdü) aranması yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarına büyük güçlükler çıkartmaktadır.

4208 sayılı Kara Para Aklanmasının Önlenmesi Kanunu'na göre, ancak Kanun'da sayılan öncül suçların işlenmesi suretiyle elde edilen kazanç

kara para, söz konusu kara parayı mali sisteme sokmak, kara para aklama suçu olarak kabul edilmiş, içeriği itibariyle kara para olarak kabul edilmesi gereken bir çok suçtan elde edilen getiri, vahim bir hata sonucu, kara para olarak kabul edilmemiştir. Örneğin; kara paranın en somut göstergesini teşkil eden profesyonel bir katilin adam öldürme karşılığında elde ettiği para, adam öldürme suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerine yollama yapılmadığı için kara para olarak kabul edilmemiştir. Yine, yasadışı tefecilik suretiyle elde edilen kazanç da kara para olarak kabul edilmemiştir. Halbuki yasadışı tefecilik yoluyla, zor durumdaki insanların durumundan faydalanılmakta ve bu suçtan elde edilen getiri, tam anlamıyla kara para (kirli para) niteliğinde bulunmaktadır.

4208 sayılı Kara Para Aklanmasının Önlenmesi Kanunu'nda kara para meşruiyet kazandırılması amacıyla değerlendirilmesini, kara para aklama suçu olarak kabul edilmiştir. Kanımca, "*Kara paranın meşruiyet kazandırılması amacıyla değerlendirilmesi*" ibaresiyle kanun koyucu, kara para aklama suçunun işlenebilmesi için maddi unsur olarak özel bir kast (güdü) aramaktadır ki, bu durum bile bütünüyle çağcıl gelişmelere aykırıdır. Çünkü genel kasıtın bile mahkemelerce kanıtlanmasının oldukça zor olduğu açık bir gerçeklik iken, genel kast yanında bir de özel kasıtın kanıtlanmasının mahkemelere yüklenmesi, mahkemelerin işini daha da zorlaştıracak, daha somut bir deyişle, cezalandırılması gereken çok sayıda kara para aklama sanığı, delil yokuşu veya yetersizliği nedeniyle beraat edecektir.

Kara para aklamaya karşı yargısal yolla etkin bir mücadele verebilmek için; kara para, kanunların suç saydığı fiillerin işlenmesinden elde edilen getiri şeklinde tanımlanmalı, söz konusu getirinin hangi amaçla değerlendirilirse değerlendirilsin mali bir işleme sokulması, kara para aklama suçu olarak kabul edilmelidir.

3.3. Uygulamayı Kolaylaştırıcı Önlemler

Yargının yolsuzluklara karşı etkin mücadele verebilmesi amacıyla uygulamada karşılaşılan zorlukları yenmek amacıyla da bir takım önlemlerin alınması kaçınılmaz gözükmektedir. Aşağıda bu önlemlere ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

a. İştirak Halinin Yeniden Düzenlenmesi

Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen iştirak şekilleri yolsuzlukla özellikle organize suçla mücadele etmek açısından yeterli olmadığı gibi, iştirak halini kolay kanıtlama açısından da yeterli değildir.

Organize suç konusunda Anayasa'ya ilave edilecek olan ceza sorumluluğunun ortak olduğu ilkesine hayatiyet kazandırabilmek için Türk Ceza Kanunu'nun iştiraki düzenleyen hükümlerinde değişikliğe gidilmelidir. Bir başka deyişle, Türk Ceza Kanunu'nun iştiraki düzenleyen hükümleri, organize olarak bir suçun işlendiği durumlarda, suç organizasyonlarının bütün mensuplarını cezalandırmak açısından son derece yetersiz bulunduğu için yeni tip iştirak halleri getirilmelidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde üç çeşit iştirak hali benimsenmiş bulunmaktadır. Bunlar;

1. Tekerlek İştiraki: Bu iştirak şeklinde; bir benzetimle, tekerleğin göbeğinde bulunan kişi, göbekte jant arasında çubuk görevi gören iki veya daha fazla kimse ile suçun işlenmesi konusunda bir anlaşma yapmaktadır. Tekerlek iştirakinin tamam olabilmesi için jantın varlığı aranmakta, bir başka deyimle çubuğu oluşturan kişilerin en azından bir hedefi gerçekleştirmek için aralarında anlaşma yapması gerekmektedir.

2. Zincir İştiraki: Bu iştirak şeklinde; yine bir benzetimle, yılbaşı gecesi dikilen çamlardaki lambalar gibi, her bir iştirakçi diğer birinin başarılı bir şekilde görevini yapmasına bağımlı bulunmaktadır. Bu iştirak şeklinde "bağ" oluşturan her bir üye, suç planının başarılı olabilmesi için zincir içerisinde bulunan her bir kişinin başarılı olması gerektiğinin farkındadır.

3. Teşebbüs İştiraki: Tekerlek veya zincir iştirakine girmeyen iştirak halleri için uygulanan bu iştirak şekline göre yasaları ihlal edip yasadışı yollarla para kazanmak için bir teşekkül kurarak anlaşmak teşebbüs iştirakini oluşturur. Bu iştirak şeklinin tamam olabilmesi için teşekkülü oluşturan elemanların birbirlerini tanıması, hatta bir diğerinin işlediği suç hakkında bilgi sahibi olması koşulu aranmaz. Aranan tek şey, bir suç işlemekle dağılmayacak ölçüde uzunca bir süre için yasadışı faaliyet göstermek üzere bir teşekkülün oluşturulmak üzere üyelerin anlaşma sağlamasıdır. Amerika'daki kısaltılmış ismi RICO olan Yasa, suçun teşebbüs iştirakiyle işlendiği durumlarda, o teşekkülün bütün mensuplarının her birini, diğer elemanın veya elemanların işlediği suça katılmamış olsa bile teşebbüs iştiraki halinde bulundukları için yirmi yıl hapis cezası ile cezalandırılacağını bildirmektedir (Abadinsky, s. 417).

Eski İtalyan Ceza Kanunu'na dayanan Türk Ceza Kanunu ise 64. maddesinde asli iştirak, 65. maddesinde ise ferî iştirak şeklini kabul etmiş ve iştirak hallerini tahdidi olarak düzenlemiştir. Ceza Hukuku'nda geçerli olan kıyas yasağı kuralı gereğince kanunda gösterilen iştirak şekilleri dışındaki diğer iştirak şekilleri cezasız kalmaktadır. Bu açılardan kanımca çağcıl gelişmelere uygun olarak iştirak halleri; tekerlek, zincir ve teşebbüs

iştiraki şeklinde düzenlenmelidir. Bilhassa teşebbüs (teşekkül) iştirakinin kabulü vasıtasıyla suç organizasyonlarının daha kolay bir şekilde çökebileceği açıktır.

a. Zoralımların Hukuk Davası Yoluyla Çözümlemesi ve Kanıt Külfetinin Ters Çevrilmesi

Yargı organlarının yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaştıkları bir başka güçlük, zoralımın, sanığın mahkum olması koşuluna bağlanması ve kanıt külfetidir. Gerçekten de, 19.4.1990 tarih ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 14. maddesinde, 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı Kara Para Aklanmasının Önlenmesi Kanunu'nun 7. ve 30.7.1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesinde; ancak, sanık mahkum olursa malvarlığının zoralımına karar verileceği belirtilmektedir. Ceza davalarında kanıt külfeti, doğal olarak mahkeme üzerinde bulunmaktadır.

Zoralımın ceza davası içerisinde karara bağlanmasının iki sakıncası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ceza davalarında kanıt külfetinin ters çevrilmesinin olanaklı olmamasıdır. Daha somut bir deyişle, ceza davası yoluyla sanık, malvarlığını meşru yollardan elde ettiğini kanıtlamaya zorlanamaz. Eğer sanık, malvarlığını meşru yollardan elde ettiğini kanıtlamaya zorlarsa, bu durum, kişilere sağlanan hukuksal güvencelerin ters yüz edilmesi anlamına gelir ve Anayasa'ya aykırılık oluşturur. İkinci sakınca şudur; eğer sanık, malvarlığını, yolsuzluk suçlarından değil, başka bir suçtan elde ettiğini kanıtlarsa sanığın malvarlığının devlete geçmesi mümkün olmaz ki bu durum da çeşitli uygunsuzluklar doğurur.

Bu çerçevede yolsuzluktan elde edilen malvarlığının kolayca devlete geçmesini sağlamak için malvarlığının, mahkum olma şartı aranmadan hukuk davası yolu ile devlete geçmesi kuralı getirilmeli ve ayrıca kanıt külfeti ters çevrilmelidir. Hukuk davalarında kanıt külfetinin tersine çevrilmesi kişi özgürlüklerine pek zarar vermeyeceğinden Anayasa'ya aykırı olmaz. hukuk davasında, mahkeme, kuvvetli belirtilerle davalının malvarlığına el koyma kararı verince aksini kanıtlama külfeti davalıya düşmeli, davalı, malvarlığını meşru yollardan elde ettiğini kanıtlamalıdır. Davalı, malvarlığını meşru yollardan elde ettiğini kanıtlayamadığı durumda, malvarlığı kendiliğinden devlete geçmelidir.

c. Etkin Bir Ceza İndirimi veya Muafiyeti Mekanizmasının Öngörülmesi

Yargı organlarının yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında uygulamada karşılaştıkları bir başka güçlük, etkin bir ceza indirimi veya muafiyeti mekanizmasının öngörülmemiş olmasıdır. Gerçi, 30.7.1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun 14. maddesinde pişmanlıkla ilgili hükümlere rastlanılmaktadır. Ancak, bu maddede ceza indirimi veya muafiyeti, soruşturmanın değişik aşamalarına göre öngörülmekte ve organize suç grubunun yöneticilerinin hüküm kesinleştikten sonra başvurup bilgi vererek suçluların yakalanması hususunda yardımda bulunsa bile cezasının indirilmeyeceği bildirilmektedir.

Organize suç gruplarının sahip olduğu geleneklerden belki de en önemlisi, mensuplarının, suç organizasyonun faaliyetleri ve lider kadrosu hakkında resmi makamlara en küçük bir bilgi vermemesidir. Resmi makamlara en ufak bir bilgi veren grup elemanı; muhbir olarak adlandırılmakta ve anılan grup tarafından çoğu defa öldürülerek cezalandırılmaktadır. Bu çerçevede, riskin büyüklüğü dikkate alınarak, organize suç olaylarında itirafçıya ceza indirimi değil, ceza muafiyeti olanağı tanınmalıdır. Ayrıca, ceza muafiyeti hakkı tanınırken itirafçının kim olduğuna da bakılmamalıdır. Çünkü çoğu durumlarda suç organizasyonunu çökertecek nitelikte bilgi ancak o organize suç grubunun lider kadrosundan temin edilebilir.

Organize suç davalarında ceza muafiyeti hakkının sağlanabilmesi için ilgilinin verdiği bilginin doğru olması veya önemli bir bölümünün doğru olması ve yaşamsal derecede önem taşıması koşulları aranmalıdır. Daha somut bir deyişle, itirafçı kişi, suç organizasyonunun yapısı veya eylem ve fiilleri hakkında öyle bir bilgi vermelidir ki, verdiği bilginin başka yerlerden elde edilme olanağı bulunmamalı ve o organizasyonu çökertecek nitelikte olmalıdır (Dursun, H., *Organize Suça Genel Bir Bakış*, s. 103-104).

Organize suç davaları dışındaki diğer yolsuzluk davalarında ise, yolsuzluğun kolay bir şekilde ortaya çıkartılmasını sağlamak için ceza indirimi ve muafiyeti olanakları getirilmelidir. Cezai indirim hakkının sağlanabilmesi için ilgilinin verdiği bilginin doğru veya önemli bir bölümünün doğru olması şartı aranmalı ve bilgilerin doğru olup olmadığını test edecek mekanizmalara yer verilmesi gerekir. İtirafçıya ceza muafiyeti tanınabilmesi için ise itirafçının verdiği bilginin yaşamsal derecede önem taşıması, bir başka deyişle verdiği bilginin başka yerlerden elde edilme olanağı bulunmaması şartının aranması gerekir. Ancak, itirafçının verdiği bilgi önemsiz olsa veya başka yerlerden elde edilebilecek olsa bile, kendisinin karıştığı olayları anlatması yüzünden itirafçıya herhangi bir ceza verilmemelidir. Kısaca, itirafçılık ve bağışıklık denklemini iyi bir şekilde

dengede tutabilmek gerekir (Bu konularda geniş bilgi için bkz., Dursun, H., *Organize Suça Genel Bir Bakış*, s. 103 - 105, Ankara 2001).

d. Kıyı Bankacılığının (Off shore) Yasaklanması

Yolsuzluk soruşturmalarını, özellikle kara para aklama soruşturma ve kovuşturmalarını deyim yerindeyse çıkmaza sokan başka bir husus, kıyı bankacılığının serbest olmasıdır. 18.6.1999 tarih ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun, bankaların kuruluşları ve faaliyete geçme esasları başlıklı 7. maddesinin 5. bendinde; Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere banka kurulmasına veya yurtdışında kurulu bankalarca şube açılmasına ilişkin hususların, faaliyet esas ve alanlarının, hesap ve kayıt düzeni ile denetim usulleri ve faaliyetlerinin geçici veya sürekli olarak durdurulmasının Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kararıyla belirleneceği ifade edilmiş ve kıyı bankacılığı hakkında Bankalar Kanunu ile 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 40. maddesinin uygulanmayacağı ifade edilmiştir. Kıyı bankacılığı hakkında uygulanmayacağı belirtilen 1211 sayılı Kanun'un 40. maddesinde ise, Merkez Bankası'nın, para-kredi konularında bankalar üzerindeki görev ve yetkileri düzenlenmiştir.

Son yıllarda kara para aklayıcıları gittikçe artan oranda kıyı bankacılığı yoluyla kara para aklama faaliyetlerine girişmişlerdir. Bunun temel nedeni, kıyı bölgelerinden kara para aklayıcısının tabiiyet bağı ile bağlı olduğu ulus devletin, kıyı bölgesinden bilgi almasının oldukça zor olmasıdır. Vergi veya kara para cenneti olarak adlandırılabilir bölgeler ile çoğu ülkelerin bilgi değişim antlaşması bulunmamaktadır. Çünkü kıyı bölgelerinin çoğunluğu, ülkelerle, şirket veya kıyı bankacılığına ilişkin bilgilerin değişimini öngören bir anlaşma imzalamaya yanaşmamaktadır. Ülkelerin, kıyı bölgeleriyle yapmış olduğu antlaşmaların çoğunda, anlaşmanın tarafı olan ülke vatandaşlarının çifte vergilendirilmesini önlemeye yönelik hükümler bulunmaktadır (Abadinsky, s. 394).

Kıyı bankacılığı yoluyla yapılan kara para aklama faaliyetlerinden istinabe müzekkeresi yazılarak bilgi edinebilmek de oldukça güçtür. İstinabe talebiyle, bir başka deyişle adli yardım talebiyle bilgi edinebilmek, diplomatik ve yargısal yolların kullanılmasını gerektirdiği için oldukça zaman alan bir süreçtir. Buna rağmen devletler, birbirlerinden istinabe talebi yoluyla çeşitli soruşturmaların aydınlatılmasında yardım istemekte ve söz konusu mekanizmadan büyük yararlar sağlamaktadır. Uluslararası boyutlu suç olaylarında devletlerin birbirlerinden istinabe suretiyle yardım istemesi son derece doğal sayılmasına rağmen, kıyı merkezleri, yapılan

istinabe talebini, kendi bağımsızlıkları ve ticari hayatlarına bir müdahale olarak değerlendirmekte ve istinabe talebinde bulunulan konuda, daha sert bir takım tedbirler alma yoluna gidebilmektedir. Örneğin; 1976 yılında, Keymin (Cayman) Adaları, zaten sıkı bir şekilde koruduğu banka sırrının ihlaline uyguladığı ağır yaptırımlara, ek bir takım tedbirler alarak, banka ve ticari bilgileri açığa vuran kimselere karşı uygulanan yaptırımları daha da ağırlaştırmıştır (Abadinsky, s. 394).

Türk organize suç grupları özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kıyı bankacılığı yoluyla yoğun bir şekilde kara para aklama faaliyetlerine girişmişler ve yapılan kara para aklama faaliyetlerinin neredeyse hiç birisi ortaya çıkartılamamıştır. Türk organize suç gruplarının yaptıkları kara para aklama faaliyetlerinde dikkat çeken başka bir husus; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki kıyı bankalarından ağırlıklı bir şekilde yararlanılması olgusudur.

Bu çerçevede Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere banka kurulması veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dahil yurt dışında kurulu kıyı bankalarınca Türkiye'de şube açılması veya Türk bankalarının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dahil yurt dışında kıyı bankacılığı yapması yasaklanmalıdır. Kanımca kıyı bankacılığının yasaklanması için iki ek gerekçe daha bulunmaktadır. Bunlar; kıyı (offshore) sözcüğünün ilk bakışta vergi kaçakçılığı, gizlilik ve kara para aklamayı çağrıştırması ve kıyı bankacılığının mali ve hukuki açılardan ulusal ve uluslararası alanda çok büyük bir boşluk doğurmasıdır.

b. Paravan Şirket Kurulmasının Önlenmesi

Son yıllarda, Türkiye'de yolsuz faaliyetler; özellikle kara para aklama faaliyetleri için yaygın olarak paravan şirket kurulması yoluna gidildiği gözlemlenmektedir. Buna karşın, Türk mevzuatında paravan şirket kurulmasını engelleyecek bir hükme rastlanılamamaktadır.

Kıyı (off shore) bölgelerinde de, yaygın bir şekilde, kara para aklamak için paravan şirket kurma yoluna gidilmektedir. Daha somut bir deyişle, kıyı bölgelerinde yapılan kara para aklama faaliyetlerinde paravan şirketler anahtar bir konumda bulunmaktadır. Kıyı bölgelerinde gerçekleştirilen kara para aklama faaliyetlerinin ortak karakteri şu şekildedir: Kıyı bölgesi vasıtasıyla çok değişik türde mali işlem yapılması, söz konusu mali işlemleri gerçekleştirmek amacıyla şirketlerin sözde (kukla) sahiplerinin veya kukla adamların kullanılması ve uluslararası nitelikte paravan şirketler ağının oluşturulmasıdır. Bu arada bazı paravan şirketlerin, kara para aklama faaliyeti gerçekleştirildikten sonra kapatıldığını belirtmek gerekir. Çoğunlukla,

bir kara para aklama faaliyetinde birden fazla kıyı bölgesi kullanılmaktadır. Ülkelerin kara para aklama soruşturmasını yürüten birimleri, genellikle, kirli paranın, kıyı bölgelerinin içerisinde veya dışarısında takip ettiği rotayı belirleyebilmekte ancak, kirli para ile paranın kaynağı olan suç arasındaki ilişkiyi belirleyememektedir. Bu yüzden, kıyı bölgeleri vasıtasıyla yapılan kara para aklama faaliyetlerinde, delil yokluğu yüzünden yeterince mahkumiyet kararı elde edilememektedir (*Report on Money Laundering Typologies*, 1998-1999, FATF, s. 6).

Kıyı bölgeleri, kendilerine yatırılan fonlar hakkında büyük bir gizlilik anlayışıyla hareket ettikleri için kara para aklayıcıları tarafından oldukça cazip olarak görülmektedir. Ayrıca, kıyı bölgeleri; yalnızca kara para aklama amacıyla kullanılmamakta, vergi kaçırma amacıyla da kullanılmaktadır. Kıyı bölgeleri, yabancı fonlar için ya hiç vergi almamakta ya da çok az vergi almaktadır. Nitekim bu bölgeler, vergi kaçakçılığını bir suç olarak kabul etmemekte ve bir ülke tarafından kendi vatandaşının vergi kaçırıp kaçırmadığı hakkındaki yardım taleplerine olumlu cevap vermekten genel olarak nefret etmektedir. Bundan da öte, bu bölgelerde, kara para aklanmasına, vergi kaçırılmasına yardım eden, bir başka deyişle, aynı kumpanyanın adamı bir çok avukat, mali müşavir ve bankacı bulunmakta ve söz konusu kimseler, gerektiği durumlarda karşı ülkeyi tatmin edebilmek için gerçek mal sahibini gizleyen şirket sözleşmelerini bir gece içerisinde tanzim edebilmektedir (Abadinsky, s. 393-394).

Türkiye’de paravan şirket kurulması kanımca iki açıdan kolaydır. Bunlardan birisini, şirket kurulması için aranan asgari sermaye miktarının düşük tutulmasıdır. Gerçi, 19.1.2002 tarihli *Resmî Gazete’*de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı’yla anonim şirketler için öngörülen esas sermaye miktarı beş milyar Türk Lirası’ndan elli milyar Türk Lirası’na, limitet şirketler için beş yüz milyon Türk Lirası olarak öngörülen esas sermaye miktarı beş milyar Türk Lirası’na çıkartılmışsa da yine de söz konusu rakamlar yetersiz olup, paravan şirket kurulmasını önleyici nitelikte değildir. Paravan şirket kurulmasını kolaylaştıran ikinci husus ise, şirket kurucularının taahhüt ettikleri sermayenin miktarı hakkında yasalarda herhangi bir hüküm olmamasıdır. Örneğin; beş milyar Türk Lirası esas sermayesi olan bir limitet şirket, bir ortağın dört milyar dokuz yüz doksan dokuz milyon Türk Lirası, diğer bir ortağın bir milyon Türk Lirası taahhüt etmesi ile kurulabilecektir. Bu örnekte bir milyon Türk Lirası taahhüt eden kişinin, limitet şirket için Türk Ticaret Kanunu’nun 503. maddesinde aranan asgari iki kurucu olma şartını yerine getirmek için kullanılan saman adam (strawman) olduğu açıktır.

Kara para aklama ve diğer yolsuz faaliyetler için artan bir şekilde kullanılmaya başlanılan paravan şirketlerin kurulmasının yasaklanması

yerinde olacaktır. Bu amaçla, sermaye şirketlerinin esas sermaye miktarı, paravan şirket kurulmasını önlemeye yetecek şekilde yükseltilmeli ve şirket ortaklarının taahhüt ettikleri sermaye miktarı, saman adam kullanılması- nı önleyecek bir şekilde gösterilmelidir. Ayrıca kıyı bölgelerinde kurulan paravan (tabela) şirketler, hukuka aykırı olarak kabul edilmeli ve bu tip şirketlerin Türkiye’de iş yapması veya Türkiye’deki şirket veya Türk vatandaşları ile ticari faaliyet! içerisine girmesi engellenmelidir.

f. Uluslararası Adli Yardımının Kolaylaştırılması

Günümüzde yolsuzluk faaliyetleri özellikle organize suç; gittikçe artan oranda uluslararası bir nitelik kazanmakta, buna karşın yolsuzluğa karşı etkili bir uluslararası yöntem olan uluslararası adli yardım mekanizmasının işletilmesinde; ülkeler, güçlüklerle karşılaşmaktadır. Renkli bir benzetimle, ulusal sınırlar sadece ulus devletleri bakımından bir anlam ifade etmekte, suçlular için herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

Yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında yapılan adli yardım taleplerine sadece kıyı (off shore) bölgeleri kayıtsız kalmamakta, Avrupa ve diğer kıtalardaki çoğu ülkeler de kayıtsız kalmaktadır. Ayrıca, sadece Türkiye değil, başka ülkeler de yapmış oldukları adli yardım taleplerinde diğer ülkelerden yeterli destek alamamaktadırlar. Örneğin; İtalya’da yolsuzluğa karşı 1992 yılında girilen temiz eller operasyonu çerçevesinde 2000 yılına kadar otuzdan fazla ülkeye altı yüz on üç adli yardım talebinde bulunulmuştur. Bu taleplerden sadece iki yüz bir tanesine yanıt verilmiştir. Bu oran, toplam adli yardım taleplerinin %32.7’sine karşılık gelmektedir ki, oldukça düşük olduğu ortadadır. Toplam adli yardım taleplerinin yaklaşık %60’ ına diğer ülkelerden herhangi bir yanıt alınamamış, taleplerin %2.94’ü ise (on sekiz adli yardım talebi) açıkça reddedilmiştir. Bazı adli yardım taleplerine aradan sekiz yıl geçmesine rağmen, diğer ülkelerin yanıt vermediği gözlenmiştir (Colombo, s. 108).

Gittikçe uluslararası boyut kazanan yolsuz faaliyetleri etkin bir şekilde soruşturabilmek ve kovuşturabilmek için uluslararası adli yardım mekanizmasından etkin bir şekilde yararlanmak gerekir. Türkiye’nin adli yardım mekanizmasından etkin bir şekilde yararlanabilmesi için alınması gereken önlemler şöyle sıralanabilir;

a. Türkiye, uluslararası adli yardımı kolaylaştırmak ve böylelikle yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında etkinlik sağlayabilmek için diğer devletlerle çok daha fazla, ikili adli yardımlaşma antlaşması yapma yoluna gitmesi gerekir. İkili antlaşma yapılan ülkeler, adli yardım taleplerine daha hızlı yanıt verirler. Türkiye’nin, diğer ülkelerle yapmış olduğu ikili adli

yardımlaşmaların sayısı azdır. Gerçekten de, “8 Kasım 2003 tarihi itibarıyla Türkiye ile yirmi dokuz ülke arasında cezai alanda, suçluların iadesi, istinabe, tebligat, hükümlülerin nakli, kararların karşılıklı olarak infazı hususlarında ikili yardım antlaşmaları bulunmaktadır...” (Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu’nda 2004 yılı Adalet Bakanlığı Bütçesi Sunuş Konuşması Metni, s. 40, 41).

Türkiye, yapmış olduğu ikili adli yardım antlaşmalarını etkin kılabilmek için hakim ve savcılara adli yardım ve tebligat hususunda önemli yetkiler tanımalıdır. Bir başka deyişle, ikili adli yardım anlaşmaları çerçevesinde; yargıç ve Cumhuriyet savcıları, yolsuzluk faillerinin, suç kanıtlarının ve yolsuzluk getirilerinin, doğrudan veya kolluk aracılığıyla yurt dışında araştırılmasıyla ilgili kararları alabilme ve uygulatma yetkisine sahip olmalıdır.

Türkiye’nin ikili adli yardımlaşma çerçevesinde yapması gereken başka bir husus, antlaşmalarda hızlı bir şekilde işbirliğini garanti edici mekanizmaların kurulmasının sağlanması ve adli işbirliğinin belli bir süre içinde yerine getirileceği yönünde hükümler konulmasıdır. Eğer, adli yardım taleplerinin Türkiye ve karşı ülke tarafından belli bir zaman dilimi içerisinde ve zorunluluk ilkesi gereğince yerine getirileceği konusunda hükümler konulabilirse, uluslararası adli yardım daha kolay bir şekilde işleyebilecektir (Karş. Colombo, s. 108).

b. Türkiye, uluslararası adli yardımı kolaylaştırmak ve böylelikle yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında etkinlik sağlayabilmek için yolsuzlukla mücadele konusundaki uluslararası antlaşmaları hızlı bir şekilde yürürlüğe koymalıdır. Türkiye, uluslararası organizasyonlar tarafından hazırlanan çok taraflı yolsuzlukla mücadele antlaşmalarını imzalamada ve onları, iç hukukunun bir parçası haline getirmekte oldukça yavaş davranmaktadır. Nitekim, uluslararası adli yardım ve tebligat konusunda kolaylaştırıcı hükümler taşıyan Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ni, Türkiye, bugüne kadar imzalamamıştır. Yolsuzlukla mücadelede etkin bir uluslararası işbirliğini öngören ve 27.1.1999 tarihinde imzaya açılan Avrupa Konseyi’nin “Yolsuzluğa Dair Ceza Hukuku Sözleşmesi” 27.9.2001 tarihinde imzalanmış, 14.1.2004 tarih ve 5065 sayılı Kanun’la onaylanması uygun bulunmuştur. Söz konusu sözleşme, 5.2.2004 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı’yla onaylanmış ve onay kararı 2 Mart 2004 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Yine, Yolsuzlukla mücadelede etkin bir uluslararası işbirliğini öngören ve 4.11.1999 tarihinde imzaya açılan Avrupa Konseyi’nin “Yolsuzluğa Dair Özel Hukuk Sözleşmesi” 17.4.2003 tarih ve 4852 sayılı Kanun’la onaylanması uygun bulunmuştur. Bu sözleşme, 28.5.2003 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı’yla onaylanmış ve onay kararı 17 Haziran

2003 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır. 1997 yılında imzaya açılan Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi Hakkındaki OECD Sözleşmesi'nin gereğini yerine getirebilmek amacıyla 2.1.2003 tarih ve 4782 sayılı Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkarılmış ve söz konusu Kanun 11 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmelerin imzaya açılma tarihi dikkate alınır, Türkiye'nin sözleşmeleri iç hukukunun bir parçası haline getirmekte ne kadar geç kalmış olduğu ortaya çıkmış olur.

c. Türkiye, diğer ülkelerden kolay bir şekilde adli yardım yapabilmek ve tebligat işlemlerini kolay bir şekilde yürütebilmek için, diğer ülkelerin istediği adli yardım hizmetlerini, hızlı ve etkin bir şekilde yerine getiremez. Türkiye, diğer ülkelerin istediği uluslararası adli yardım taleplerini, süratli bir şekilde sağlayamamaktadır. Gerçekten de, Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu'nda, 2003 yılı Adalet Bakanlığı Bütçesi Sunuş Konuşma Metni'nde, bu konuda şu tespitlere yer vermektedir. *"Ülkemiz ile yabancı ülkeler arasında bulunan ikili veya çok taraflı anlaşmalar uyarınca ya da devletler arası karşılıklı adli yardımlaşma ilkesi çerçevesinde istinabe ve tebligat işlemleri yapılmaktadır. İstinabe yoluyla yurt dışında bulunan sanıkların sorgulanması, tanık ve müşteki ifadelerinin alınması, yapılmakta olan soruşturma ya da görülmekte olan davalara ilişkin olarak yurt dışından bilgi ve belge istenmesi, arama ve el konma işlemleri yapılması için yabancı adli makamlardan yardım istenmesi ve yurt dışında bulunan vatandaşların adreslerinin tespiti gibi hukuki ve cezai işlemlere ilişkin olarak, yurt dışından 2 Ocak 2002 - 31 Ocak 2003 tarihleri arasında toplam 17.467 istinabe, tebligat ve müteferrik dosyaları işlem görmüş, bunlardan 6.421'i sonuçlandırılmış, 11.046'sının işlemleri ise halen devam etmektedir. Cezai işlemlere ilişkin olarak aynı tarihler arasında toplam 7.348 istinabe ve tebligat dosyaları işlem görmüş, bunlardan 2.103'ü sonuçlandırılmış, 5.245'inin işlemleri devam etmektedir"* (s. 51). Bir yılı aşkın bir sürede işlemi tamamlanamayan dosya sayısı dikkate alındığında, Türkiye'nin adli yardım hizmetlerini etkinlikten uzak bir şekilde yerine getirdiği ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ilişkilerde en önemli ilkelerden birisi karşılıklılık ilkesidir. Türkiye, adli yardım hizmetlerini ne kadar etkin bir şekilde verirse, diğer ülkeler de Türkiye'nin istediği adli yardımlara etkin bir şekilde verecek; en azından Türkiye, diğer ülkelerden adli yardım hizmetinin etkin bir şekilde verilmesini isteme hakkına sahip olacaktır.

c. Meslek Sırrının Daraltılması

Günümüzde oldukça karmaşık bir hale gelmeye başlayan yolsuz faaliyetlerde, özellikle kara para aklanılmasında; avukatlar, noterler, muhase-

beciler ve mali konularda danışmanlık yapan diğer meslek mensupları çok önemli roller oynamaya başlamışlardır. Devletler, kara para aklanmasına karşı önlem alma yoluna gittikçe, kara para aklayıcılarının işleri zorlaşmaya başlamış, söz konusu aklayıcılar, karşı tedbir olarak çok karmaşık kara para aklama planları geliştirmeye başlamışlardır. Doğal yapısı gereği, zaten karmaşık olan kara para aklama faaliyetlerinin, daha da karmaşık olması, kara para aklayıcılarının eğer kendi bünyelerinde bu iş için özel olarak uzman kişiler istihdam etmiyorlarsa, kara para aklama işinde avukat, noter, muhasebeci, mali müşavir ve diğer profesyonellerden yararlanmayı gerektirmiştir (*Report on Money Laundering Typologies*, 2000 - 2001, FATF, s. 12).

Kara para aklayıcılar; kara para akama faaliyetlerinde yalnızca profesyonel meslek mensuplarının uzmanlık bilgilerini kullanmakla kalmakta, onların mesleki statülerini ve mali kurum çalışanlarıyla girdikleri ilişkiden doğan yakınlığı da kullanarak, yetkililerin kara para konusundaki kuşkularını en alt düzeye indirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin; kara para aklayıcısının yapacağı bir mali işlem, avukat tarafından veya avukatın mali kurum çalışanıyla kara para aklayıcısını tanıstırarak avukatın huzurunda yapılırsa, mali işlemi yapan görevlinin işlem hakkındaki kuşkusu en alt düzeye inecektir. Çünkü mali görevli, avukatın, yolsuz işlere bulaşmadığını ve mesleğinin etik kurallarına bağlı kaldığını varsaymak durumundadır (*Report on Money Laundering Typologies*, 2002-2001, FATF, s. 13).

Türk hukukunda yer alan meslek sırrı ile ilgili kurallar, profesyonel meslek mensuplarının yolsuz faaliyetlere katılımını kolaylaştırıcı nitelikte bulunmaktadır. Gerçekten de, Türk Hukuku'nda, meslek sırrı ile ilgili kurallar son derece geniş bir şekilde yer almakta ve çağcıl gelişmelere uygun düşmemektedir. Örneğin; 4.4.1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 48. maddesinde; müdafilerin bu sıfatları nedeniyle sahip oldukları sırlar hakkında tanıklıktan çekinebileceği, ancak sır sahibi muvafakat ederse tanıklıktan çekinemeyeceği belirtilmiş, 19.3.1969 tarih ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 36. maddesinde; daha da ileri gidilerek, iş sahibi muvafakat etse bile avukatın tanıklıktan çekinebileceği ifade edilmiştir. Yine bu maddede; avukatların, kendilerine tevdi edilen veya gerek avukatlık görevi, gerekse, Türkiye Barolar Birliği ve barolar organlarındaki görevleri dolayısıyla öğrendikleri hususları açığa vurmalarının yasak olduğu belirtilmiştir. 18.1.1972 tarih ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 54. maddesinde; noter ve noter katiplerinin, görevleri dolayısıyla öğrendikleri sırları, kanunun emrettiği haller dışında açıklayamayacağı ifade edilmiştir. Son olarak, 1.6.1989 tarih ve 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun 43. maddesinin 1. fıkrasında; meslek mensupları ve bunların yanlarında çalışanların, işleri dolayısıyla öğrendikleri bilgi ve sırları ifşa edemeyecekleri,

çeşitli kanunlarla muhbirlerle tanınan hak ve menfaatlerden yararlanamayacakları ifade edilmiştir.

Bir çok defalar dile getirildiği üzere, yolsuzlukla etkin yasal mücadele yöntemi; saydamlık ve hukuka bağlılık prensipleri çerçevesinde mevzuatta gerekli düzenlemelere gitmektir. Meslek sırrının bu kadar geniş tutulması, saydamlık ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Meslek sırrının sadece özel bilgi niteliği taşıyan hususlarla sınırlandırılması, acil bir zorunluluk olarak kendisini hissettirmektedir. Diğer yandan; meslek sırrının, avukata, mali müşavire, notere ve diğer meslek mensuplarına suça iştirak veya yataklık etmek yetkisi vermeyeceği ifade edilmeli ve sır sahibinin muvafakat vermesi halinde, sırrın açıklanmasından kaçınılamayacağı belirtilmelidir. Yine, meslek sırrını açıklayanlara, kanunlarda özel düzenleme yoksa Türk Ceza Kanunu'nun 198. maddesi gereği hapis ve para cezası öngörülmektedir. Saydamlık ilkesini etkin bir şekilde hakim kılabilmek açısından sırrın fail veya üçüncü şahıslar çıkarına kullanılması halleri dışında, sırrı açıklayanlara cezai yaptırım öngörülmemeli, özel hukuk yaptırımları ile yetinilmelidir. Son olarak, sırrı açıklayan meslek mensuplarının muhbirlerle tanınan hak ve menfaatlerden yararlanamaması da doğru değildir. Çeşitli sözleşmelerde; örneğin; Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde iyi niyete ve makul nedenlere dayalı olarak yolsuzluk suçlarını ihbar yapan herkesin korunması öngörülmektedir. Bu açıdan, ihbarı yapan kimsenin kim olduğuna bakılmayarak, iyi niyetle ve haklı gerekçelerle suçu ihbar eden herkes, muhbirlerle tanınan kolaylıklardan yararlanmalıdır.

SONUÇ

Bu incelemeden de anlaşılacağı üzere yolsuzlukla yargısal mücadele oldukça karmaşık ve grift bir yapıya sahip bulunmaktadır. Bir başka deyişle, yolsuzlukla etkin bir yargısal mücadele yapabilmek için sadece ceza hukuku önlemlerinin alınması yeterli olmamakta, bunun yanında mali, idari, siyasi bir takım önlemlerin alınması gerekli bulunmaktadır. Alınması gerekli hukuki, mali, idari ve siyasi önlemler arasında birbirine geçişler görülmesi, yolsuzlukla mücadeleyi oldukça güçleştirmektedir.

Yolsuzluğun kalıcı, uzun dönemli ve gerçek çözümü kültürel, sosyolojik ve siyasi önlemlerdir. Ancak Türk halkının kültürel ve sosyolojik yapısı yolsuzlukla etkin mücadele için uygun bir ortam oluşturmamaktadır. Hatta tam tersine kültürel ve sosyolojik yapı, yolsuzluğun Türkiye'de derin kültürel ve sosyolojik kökleri bulunduğunu göstermekte ve bu durum yolsuzluğu besleyici bir ortam oluşturmaktadır. Örneğin; *"bal tutan parmağını yalar"*, *"üzümünü ye, bağıcı sorma"*, *"devlet malı deniz, yemeyen domuz"* gibi atasöz-

leri yolsuzlukla mücadele için etkin bir ortam oluşturmak şöyle dursun, yolsuzluğa hoşgörü ile yaklaşılmasını teşvik etmektedir.

Türkiye’deki siyasal yapı da yolsuzlukla mücadele için uygun bir ortam oluşturmamaktadır. Özellikle siyasetin finansmanın saydam usullere tabi tutulmaması, siyasi partilerin seçim, kampanya ve organizasyon masraflarının ağır oluşu ve siyasal partilerin özel çıkar gruplarıyla parasal ilişki kurmalarının önüne geçilememesi, yolsuzluk ile siyaset arasında “*karşılıklı beslenme bağımlılığı*” denilebilecek bir durum yaratmıştır. Bir başka deyişle; yolsuzluk ve siyaset karşılıklı olarak birbirini beslemekte, birbirini semirtmektedir.

Türkiye’deki kültürel, sosyolojik ve siyasal yapı yolsuzlukla etkin mücadele etmek için elverişli bir ortam oluşturmadığından, geriye, yolsuzlukla mücadele için tek uygun araç olan yargısal mücadele kalmaktadır. Ancak yolsuzlukla yargısal mücadele; yolsuzluk sorununu, uzun vadeli, kalıcı ve köklü bir şekilde ortadan kaldıramaz, sadece, kısa vadeli olarak yolsuzluk sorununun bastırılmasına yardımcı olur.

Yolsuzlukla yargısal mücadele edilirken gözden uzak tutulması gereken bir gerçek; sadece ceza hukuku önlemleriyle yolsuzluğa karşı etkin mücadele verilemeyeceğidir. Yargının yolsuzluğa karşı etkin bir mücadele verebilmesini sağlamak için saydamlık ve herkesin hukuka bağlı olması ilkeleri çerçevesinde bütün mevzuatın gözden geçirilmesi, mali, idari ve siyasi olarak, köklü ve çok boyutlu tedbirlerin alınması gerekir.

Yargısal yollarla yolsuzluğa karşı geçici çözüm getirileceği, kalıcı bir mücadele verilemeyeceği gerekçesiyle, yolsuzluğa karşı etkin bir yargısal mücadele yapılmasından kaçınılamaz. Çünkü yolsuzluk, Türkiye Cumhuriyeti’ni tarihinde görülmemiş ağır bir ekonomik ve mali krize sokmuş ve kriz 2001 yılının Şubat ayında patlamıştır. Yaklaşık bir milyon kişinin işini kaybetmesine yol açan kriz, hala etkisini sürdürmektedir. Bu açıdan en son çare olarak (last resort) başvurulması gerekli olan yolsuzlukla etkin yargısal mücadele yöntemine bir an önce başlanılmalıdır. Aksi takdirde, hala etkisini sürdüren kriz, gittikçe daha da derinleşecektir.

KAYNAKÇA

- ADOMOLI Sabrina, NICOLA DI Andrea, SAVONA U. Ernesto, ZOFFI Paola, Organized Crime Around the World. HEUNI, Helsinki, 1998.
- ABADINSKY, Howard, *Organized Crime, Third Edition*, Nelson - Hall Inc. Chicago, 1991.
- BERTOSSA, Bernard, The Fight Against Corruption: Difficulties Encountered by the Judiciary, *Responding Corruption* adlı kitabın içerisinde yayımlanmıştır. UNICRI, Publication No.63. Rome/Milan 2000.
- COLOMBO, Gherardo, Problems Encountered By the Italian Judiciary in Fighting Corruption, *Responding Corruption* adlı kitabın içerisinde yayımlanmıştır, UNICRI, Publication No. 63. Rome/Milan 2000.
- CRESSEY, R. Donald, Criminal Organization, It's Elementary Forms, *Heinemann Educational Books (HEB)*, London, 1972.
- EREM, Faruk, *Ceza Usulü Hukuku*, İkinci Baskı, AÜHF Yayınları No. 231, Ankara - 1968.
- DURSUN, Hasan, *Organize Suça Genel Bir Bakış*, DPT Yayınları, Ankara, 2001; *Askeri Yargıya Genel Bir Bakış*, *İzmir Barosu Dergisi*, Yıl: 66, Ocak 2001, Sa. 1.
- KUNTER, Nurullah, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. Dokuzuncu Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1989.
- PASSAS, Nicos. A Structural Analysis of Corruption: The Role of Criminogenic Asymmetries, *Transnational Organized Crime*, Volume, 4, Spring 1998, Number 1.
- Report on Money Laundering Typologies*, 1998-1999, FATF, Paris, 10 February 1999, [http:// www.oecd. Org/fatf/FAT Docs_en.htm](http://www.oecd.org/fatf/FAT_Docs_en.htm)
- Report on Money Laundering Typologies*, 2000-2001, FATF, Paris, 1 Febraury 2001. [http:// www1.oecd.org/fatf/pdf/TY2001_en.pdf](http://www1.oecd.org/fatf/pdf/TY2001_en.pdf)
- VAN DUYNE C. Petrus. Combatting Corruption: Acts and Attitudes, *Five Issues In Euirepan Criminal Justice* adlı kitabın içerisinde yayımlanmıştır. HEUNI, 1999.
- World Development Report 1997, The State In a Changing World. The International Bank For Reconstruction and Development/World Bank, Oxford University Press, 1997.
- Yargılama Düzeninde Kalite*, TÜSİAD Yayınları, 1998.